

अध्याय एक : शोध परिचय

पृष्ठभूमि

भाषा मानिसको इच्छित भाव लक्षित तहसम्म पुऱ्याउने माध्यम भाषा हो । भाषाको माध्यमबाट विचार विनिमय गरी सामाजिक सम्पर्क स्थापित गर्दछन् । भाषाबाट नै मानिसका दैनिक क्रियाकलापहरू सम्पन्न हुने गर्दछन् । यसर्थ भाषालाई मानवीय विचार विनिमयको सर्वोच्च माध्यम मानिन्छ । भाषाको प्रयोग समाजमा गरिन्छ । भाषाका माध्यमबाट नै समाजमा हुने सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू सम्पन्न हुने गर्दछन् । समाजका मानिसहरूले उच्चारण अवयवद्वारा उच्चारित यादृच्छिक वाक् प्रतीकहरूको माध्यमद्वारा विचार विनिमय गर्ने व्यवस्थालाई भाषा भनिन्छ । पशुपन्ध्रीहरूले प्रयोग गर्ने ध्वनि वा आवाजलाई भाषा मानिँदैन किनभने भाषा वैज्ञानिक सन्दर्भमा स्वर र व्यञ्जन जस्ता ध्वनिहरू स्पष्ट छुट्टिने गरी मानवीय उच्चारण अवयवद्वारा उच्चरित सार्थक र विश्लेषणीय ध्वनिहरूको समूहलाई भाषा भनिन्छ । अतः भाषा भनेको मनवोच्चतिर यादृच्छिक सार्थक ध्वनि समूह हो (लम्साल २०६९ : ३) । संस्कृतको 'भाष' धातुमा 'आ' प्रत्यय लागेर 'भाषा' शब्दको निर्माण भएको हो । 'भाषा' को अर्थ 'बोली' भन्ने हुन्छ । पाणिनीले "उच्चारणद्वारा व्यक्त वाणी नै भाषा हो " (लाभिछाने, २०६७:१) भनेर भाषालाई परिभाषित गरेका छन् । पतञ्जलीका अनुसार "उच्चारण अवयवद्वारा उच्चरित मानवीय अभिव्यक्ति नै भाषा हो"

(लम्साल, २०६९ : ५) ।

दुई वा सोभन्दा बढी सार्थक शब्दहरूको विन्यासक्रमिक संयोजनलाई वाक्य भनिन्छ । यो उपवाक्य भन्दा ठूलो र अनुच्छेद भन्दा सानो भाषिक एकाइ हो । यसमा कम्तीमा एउटा उद्देश्य र एउटा विधेय अनिवार्य मानिन्छ । वाक्यमा प्रयोग भएका शब्दहरूका बिचको रूपायनिक मेल वा अनुकूल बनाई वाक्य बनाउने कामलाई वाक्यगठन भनिन्छ । वाक्यमा नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियाजस्ता पदहरू हुन्छन् , ती पदहरूका बिचमा लिङ्ग, वचन, पुरुष तथा आदरका दृष्टिले हुने वाक्यगठन नेपालीमा विशेष महत्वपूर्ण हुन्छ । पदहरूका बिच उचित मेल भएन भने वाक्य अशुद्ध मानिन्छ ।

त्रुटि र त्रुटिविश्लेषणका सन्दर्भमा केही विद्वानहरूका मान्यताहरू उल्लेख्य देखिन्छन् । एच. डग्लस ब्राउन (सन् १९९४ : २०५/विकिपिडिया) का अनुसार त्रुटि परिष्कृत व्याकरणका विपरित देखिएको एउटा स्पष्ट विचलन हो , जसले सिकारूको अन्तरभाषिक

क्षमतालाई दर्साउछ । रिचर्ड (भण्डारी, २०६८ क : १३७) का अनुसार त्रुटिविश्लेषण दोस्रो वा विदेशी भाषा सिकारूले भाषा सिक्दा त्रुटिको विश्लेषण गर्ने सिद्धान्त हो । विकिपिडिया (अङ्ग्रेजी अनलाइन संस्करण) ले उल्लेख गरेअनुसार दोस्रो भाषा सिकारूले गर्ने स्वीकृत नियम विपरीतको भाषिक विचलन त्रुटि हो । (अधिकारी (२०६२ :१३९) का अनुसार त्रुटिविश्लेषण मूलत : दोस्रो भाषा वा अन्य भाषा शिक्षणका सन्दर्भमा विकसित दृष्टिकोण तथा पद्धति हो तापनि त्यसकै समस्थिति र अंशत : केही भिन्न स्थितिमा पनि यसको उपयोग गर्न सकिन्छ । भण्डारी र अन्य (२०६८ : १३८) का अनुसार त्रुटिविश्लेषण मूलत : दोस्रो भाषा वा अन्य भाषा सिक्ने क्रममा गरिने त्रुटिहरूको विश्लेषणका लागि विकसित पद्धति हो । तापनि आफ्नै मातृभाषा शिक्षणका सन्दर्भमा पनि त्रुटिविश्लेषणको अवधारणा उपयोग गर्न नसकिने होइन । ढुङ्गेल र दाहाल (२०५८ : १८८) ले बताएअनुसार भाषा सिकाइका क्रममा विद्यार्थीले के-कस्ता प्रकृतिका त्रुटिहरू के कारण गर्छन् भनी गरिने अध्ययन र विश्लेषण जसले ती त्रुटिहरूको निराकरण गर्न महत्वपूर्ण सहयोग गर्दछ , त्यसलाई त्रुटिविश्लेषण भनिन्छ ।

उपर्युक्त मान्यताहरूले मानक नियमको विचलनको रूपमा आउने त्रुटि लक्ष्य भाषाको सिकाइका क्रममा घटित हुने र यसले सिकारूको भाषिक सामर्थ्यलाई प्रदर्शित गर्ने तथा त्रुटिविश्लेषण लक्ष्य भाषा सिकाइको क्रममा गरिने भए पनि यसलाई स्रोत भाषा सिकाइका अवस्थामा समेत सिकाइको स्तर, प्रकृति, कमजोरी थाहा पाई निराकरणका लागि महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्ने कुरामा जोड दिएको देखिन्छ ।

प्रस्तुत थारू मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटि नामक शोधकार्य त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी नेपाली शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) द्वितीय वर्षको नेपा. शि. ५९८ को प्रयोजनसँग सम्बन्धित रहेको छ । वर्तमान समयमा नेपाली भाषाअन्तर्गत आन्तरिक नियम भित्रै अन्योल रहेका अवस्थामा दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिक्ने सिकारू भन्ने अन्योलमा परेको महसुस हुन्छ । नेपालका विभिन्न जिल्लाहरूमा थारू समुदायको उल्लेख्य बसोबास रहेको पाइन्छ । ती मध्ये सुनसरी जिल्ला पनि थारूसमुदायको बस्ती रहेको मुख्य ठाउँ हो । यहाँका थारू जातिले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्दछन् । यसैगरी थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा दोस्रो भाषाको रूपमा सिक्दछन् । यस क्षेत्रका थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा दोस्रो भाषाको रूपमा सिक्दछन् । यस

क्षेत्रका थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा प्रशस्त त्रुटि न्यूनीकरण गर्ने उद्देश्यले त्रुटिको पहिचान, कारण तथा निराकरणका उपायहरू सुभाइएका छन् । यो शोध अध्ययन सुनसरी जिल्ला दुहवी न.पा. कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको प्रयोग गर्दा वाक्यगठनमा प्रशस्त त्रुटि गरेको भेटिन्छ । यस्ता त्रुटिहरूको अध्ययन तल्लैस्तरदेखि गर्दा समस्यालाई जरैदेखि उखेल्न सकिन्छ । अतः उक्त कुरालाई मध्यनजर गर्दै यस क्षेत्रका थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनअन्तर्गत लिङ्ग, वचन, पुरूष, आदर र पदक्रममा गर्ने त्रुटिको पहिचान, विश्लेषण, वर्गीकरण तथा निराकरणका उपायहरूसँग प्रस्तुत अध्ययन सम्बन्धित रहेको छ । यसले भाषा नीति तथा पाठ्यक्रम निर्माणका उच्च तहदेखि विद्यालयका कक्षाकोठासम्मका सम्पूर्ण सरोकारवाला पक्षलाई बहुमूल्य जानकारी तथा पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने अपेक्षा प्रस्तुत शोधमा राखिएको छ । अध्ययनको यही सन्दर्भमा सम्पूर्ण प्रस्तुत शोधमा राखिएको छ । अध्ययनको यही सन्दर्भमा सम्पूर्ण शोध केन्द्रित गर्दै विविध भाषिक समुदायका सिकारूबिचको तुलनात्मक अवस्थालाई समेत सङ्क्षेपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

समस्या कथन

अनुसन्धान कार्यका सिलसिलामा समस्या शब्दको अर्थ अनुसन्धेय समस्या अथवा अनुसन्धानको विषयवस्तु नै हो (बन्धु, २०७२ : १७) । अनुसन्धानको मुख्य अभीष्ट समस्याको समाधान गर्नु हो । अनुसन्धानका निमित्त चयन गरिएको अनुसन्धेय विषयवस्तु नै अनुसन्धानको समस्या हो । त्यसैले समस्याको समाधान गर्नतर्फ अनुसन्धान केन्द्रित हुनुपर्छ । शोध शीर्षकले नै अनुसन्धानको समस्यालाई सङ्केत गरेको हुन्छ । यसर्थ यस शोधमा सुनसरी जिल्ला दुहवी न.पा.का थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठन क्षमताको स्थितिलाई समस्याको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । त्यसैले यस शोधकार्यमा निम्नलिखित समस्यामा आधारित भई अध्ययन अगाडि बढाइएको छ :

क) थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा के कस्ता त्रुटिहरू

गर्दछन् ?

ख) ती त्रुटि हुने प्रमुख कारणहरू के के हुन् ?

ग) ती त्रुटि निराकरणका लागि के कस्ता उपायहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ ?

अध्ययनका उद्देश्य

कुनै पनि शोध कार्यको उद्देश्य समस्याहरूको समाधान गर्नु हो । शोध समस्या नै शोधको उद्देश्यलाई निर्देशन गरेका हुन्छ । तसर्थ सुनसरी जिल्ला दुहवी न.पा.का थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली वाक्यगठन लेखन क्षमताको अध्ययन शीर्षकसँग सम्बन्धित उद्देश्य राखी यो शोधकार्य सम्पन्न गरिएको छ । समस्या कथनमा उल्लेख गरिएका समस्याहरूको समाधान गर्नु नै यस शोधकार्यको उद्देश्य रहेका छन् । यस शोधका उद्देश्यहरू निम्न लिखित रहेका छन् :

- क) थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु,
- ख) ती त्रुटि हुने प्रमुख कारण पत्ता लगानु,
- ग) ती त्रुटि निराकरणका उपायहरू पत्ता लगाउनु ।

अध्ययनको औचित्य र महत्व

नेपालमा बोलिने प्रमुख भाषाहरू मध्ये चौथो क्रममा रहेको थारूभाषी विद्यार्थी तराई प्रदेशका विभिन्न जिल्लाहरूमा रहेका छन् । हरेक भाषाभाषीका विद्यार्थीहरूमा नेपालको राष्ट्रभाषाको रूपमा रहेको नेपाली भाषाको राम्रो जानकारी हुनु आवश्यक छ । त्यसरी नै थारूभाषी विद्यार्थीहरू पनि शुद्ध र मानक नेपाली भाषा सिक्नु अनिवार्य हुन आउँछ । दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली सिक्ने विभिन्न भाषाभाषीका विद्यार्थी भए जस्तै थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पनि नेपाली शिक्षणका क्रममा आफ्नो मातृभाषाको प्रभावका कारणले गर्दा त्रुटि गर्दछन् । अतः शिक्षणको क्रममा उनीहरूले गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाई आवश्यक सुधारात्मक उपायको अवलम्बन गर्दै त्रुटिको निराकरण गर्नुका साथै थारूभाषी विद्यार्थीहरूले मानक नेपाली भाषाको प्रयोग गर्न पनि सक्षम बन्न सक्ने हुँदा यो शोधकार्य औचित्यपूर्ण सावित हुने देखिन्छ ।

भाषिक शुद्धताका लागि वाक्यगठनको महत्वपूर्ण स्थान छ । वाक्यगठन भाषाका चारवटा सिप सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइसँग सम्बन्धित हुन्छ । सिकारूले अभिव्यक्त गर्न खोजिएको कुरालाई सही, शुद्ध र स्पष्ट रूपले व्यक्त गर्न वाक्यगठनले सहयोग गर्दछ । प्रस्तुत शोधकार्यबाट कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्न सक्ने त्रुटिहरू कस्ता प्रकारका हुन सक्छन् त्यसको जानकारी दिन सक्ने

छ । उक्त त्रुटिहरू के कारणले हुन सक्छ, त्यस कुराको जानकारी दिन मदत पुग्ने छ र कस्ता उपायहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ, भन्ने कुराको मदत पुग्ने भएकाले यस अध्ययनको औचित्य रहेको पाइन्छ । विषय शिक्षकलाई वाक्यगठन क्षमता पहिचान गरी शिक्षणलाई अगाडि बढाउन मदत मिल्दछ । पहिचान गरिएको क्षमताका आधारमा आवश्यक सुझावहरू प्रस्तुत अध्ययनले भाषिक सिप विकास तथा भाषा शिक्षणका क्षेत्रमा उत्कृष्ट भूमिका निर्वाह गर्ने छ । साथै आगामी दिनहरूमा वाक्यगठन लेखनसँग सम्बन्धित भई अनुसन्धान गर्ने शोधार्थीहरूका लागि पनि यो अनुसन्धान उपयोगी हुने देखिन्छ । यस शोधकार्यको प्रमुख रूपमा लक्षित वर्ग विद्यार्थीहरू नै भएको हुनाले उनीहरूले गर्ने त्रुटिपूर्ण वाक्यगठनमा सुधार ल्याउने छ । पाठ्यक्रम निर्माता, नीति निर्माता, पाठ्यपुस्तक लेखक आदिलाई त्रुटिको व्याख्या, विश्लेषण र पहिचान गरी पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री निर्माण, शिक्षण प्रक्रिया र पद्धतिलाई समय सापेक्ष परिमार्जन गर्दै लैजान तथा भाषिक क्षमतासम्बन्धी अध्ययन गर्न चाहने अध्येताहरूका लागि प्रस्तुत अनुसन्धान मार्गदर्शक बन्ने छ । यसका साथै अनुसन्धानमा भएको त्रुटिको जानकारी राखी अभिभावकले पनि सोहीअनुसारको सुधार गर्न आवश्यक कदम चाल्नु पर्ने, समय समयमा शिक्षकसँग छलफल गरी सल्लाह सुझाव आदान प्रदान गर्न मदत पुग्ने छ । त्यसैले यो अध्ययनको औचित्य र महत्व रहेको छ ।

अध्ययनको परिसीमा

प्रस्तुत शोधकार्यलाई गहनता प्रदान गर्न र स्पष्ट रूपले सफल पार्न अध्ययनको सीमाङ्कन निम्नानुसार गरिएको छ –

- क) कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटि पहिचानमा केन्द्रित रहेको छ ।
- ख) वाक्यगठनअन्तर्गत लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर र पदक्रम व्यवस्थामा मात्र अध्ययन केन्द्रित रहेको छ ।
- ग) वाक्यगठनका क्रममा हुने त्रुटिका कारणहरू पत्ता लगाउनमा केन्द्रित रहेको छ ।
- घ) वाक्यगठनमा हुने त्रुटि निराकरणका उपायहरूमा मात्र सीमित रहेको छ ।

परिभाषिक शब्द

प्रस्तुत शोध प्रस्तावनामा निम्नलिखित परिभाषिक शब्दहरू प्रयोग भएका छन्

‘विद्यालय’ भन्नाले नमुना छनोटका रूपमा लिइएका विद्यालयहरू

विद्यार्थी—नमुना छनोटका रूपमा लिइएका विद्यार्थीहरू

त्रुटि – भाषा सिकाइको स्वभाविक प्रक्रिया

थारूभाषी – प्रथम भाषा थारू हुने व्यक्ति

त्रुटि पहिचान – गल्ती भुलचुकको चिनाजानी, चिन्ने काम

त्रुटि विश्लेषण – गल्ती वाक्य रचना र त्यस वाक्यमा के कस्ता तत्व छन् आदि
केलाउने प्रक्रिया

वाक्यगठन – बोली वा कथन रचना गर्ने काम

त्रुटि निराकरण – गल्ती हटाउने काम

शोधकार्यको रूपरेखा

अध्याय एक – शोध परिचय

अध्याय दुई – पूर्वकार्यका समीक्षा तथा सैद्धान्तिक धारणात्मक संरचना

अध्याय तीन – अध्ययन विधि र प्रक्रिया

अध्याय चार – व्याख्या विश्लेषण

अध्याय पाँच – निष्कर्ष तथा सुझाव

सन्दर्भसूची

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

पूर्वकार्यको समीक्षा

कुनै पनि अनुसन्धानात्मक कार्यको थालनी गर्नुभन्दा अगाडि त्यस विषयका भए गरिएका पूर्वकार्यहरूको जानकारी लिनु आवश्यक हुन्छ । अनुसन्धान गर्नुभन्दा अगाडि सम्बन्धित शीर्षकसँग विगतमा भएका अनुसन्धानका सिलसिलामा सम्बन्धित विषयमा त्यसभन्दा अगाडि सम्पन्न गरिएका कार्यहरू र पुस्तक, पत्रपत्रिका, लेख, शोधप्रबन्ध, प्रतिवेदन आदिको व्यवस्थित अध्ययन गरी ती सबै कार्यहरूको क्रमबद्ध समीक्षा गर्नु नै पूर्व कार्यको समीक्षा हो (बन्धु, २०७० : २८) । विषयमा के कस्ता सैद्धान्तिक अवधारणाहरूको विकास भएको छ, के कति खोज र अनुसन्धान भइसकेका छन् र कुन कुन क्षेत्र र पक्षमा अनुसन्धान हुन बाँकी छन् भन्ने कुराको जानकारी हुन्छ । कस्ता अध्ययन अनुसन्धान भएका छन् सो कुराको थाहा पाउन सजिलो हुन्छ । यस कार्यबाट आफ्नो अनुसन्धानलाई सरल, सहज तरिकाबाट अगाडि बढाउन सजिलो हुन्छ । अतः अनुसन्धानमा पूर्व कार्यको समीक्षा निकै उपयोगी हुन्छ ।

प्रस्तुत अनुसन्धानका बारेमा सम्बन्धित पुस्तक तथा शोधपत्रहरूलाई कालक्रमिक रूपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

सैद्धान्तिक पूर्वकार्यको समीक्षा

शर्मा (२०५२) द्वारा लिखित पुस्तक *सजिलो नेपाली* अन्तर्गत उनले भाषिक अशुद्धता, असचेतता तथा नेपाली व्याकरण विषयमा गहिरा अनुसन्धानका निष्कर्ष विश्लेषण प्रस्तुत गर्दै वर्तमान स्थिति र आवश्यकताका सन्दर्भमा गहन विचार प्रस्तुत गरेका छन् , भने दोस्रो खण्डमा विशेषतः नेपाली वाक्यगठनका क्रममा वाक्य तत्वहरूमा पाइएका अशुद्ध पक्ष, बेमेल र गलत बुझाइलाई सूक्ष्म ढङ्गले केलाएका छन् । यस क्रममा उनले क्रिया र क्रियामूल नेपाली भाषिक व्यवस्था आदर, अनुसर्ग, लिङ्ग व्यवस्था र भविष्यत् कालअन्तर्गतका गलत प्रयोग र अवधारणालाई केन्द्रीय नेपाली र नेपाली भाषिकाको परिप्रेक्ष्यमा प्रस्तुत गरेको देखिन्छ (पृष्ठ ५५-९०९) । यो पुस्तकमा वाक्यगठनसँग सम्बन्धित कुराहरू विषयवस्तुका रूपमा प्रस्तुत गरिएकाले मैले गर्न लागेको शोधकार्यलाई सरल, सहज र प्रभावकारी तवरले सम्पन्न गराउने सहयोगीको भूमिका खेल्ने देखिन्छ ।

पराजुली (२०५५) को लेखनमा तयार पारिएको *राम्रो रचना मीठो नेपाली* पुस्तकमा नेपाली भाषाको विश्लेषण गरी यसका अध्येताहरूलाई नेपाली भाषामा शुद्ध रचना कसरी प्रस्तुत गर्ने तथा राम्रो नेपाली सिकाउने सुन्दर प्रयास गरिएको पाइन्छ । पुस्तकको बाह्रौं अध्यायदेखि सोह्रौं अध्यायअन्तर्गत वाक्यतत्व, शुद्ध र अशुद्ध वाक्य, करण र अकरण, वाच्य, वाक्य संश्लेषण र विश्लेषण, उक्ति प्रयोग र नेपालीमा यसको प्रयोगका पक्षहरूमा सैद्धान्तिक चर्चा गरिएको पाइन्छ । यससँगसँगै उनले वाक्यगठनका उपर्युक्त पक्षहरूमा पाइएका र शुद्ध ढाँचालाई पनि तुलनात्मक तथा विश्लेषणात्मक रूपमा समाधानसहित प्रस्तुत गरेको देखिन्छ (पृष्ठ १९७-२५७) । यस पुस्तकमा वाक्यतत्व, वाक्यरचना, वाक्य ढाँचा, पदक्रम, सङ्गति, सामान्य शुद्ध अशुद्ध वाक्यको प्रयोग पक्षमा सैद्धान्तिक चर्चा गरिएकाले प्रस्तुत अनुसन्धानका लागि सैद्धान्तिक अवधारणा निर्माण गर्न तथा अनुसन्धान कार्यलाई अगाडि बढाउन सहयोग पुऱ्याउने देखिन्छ ।

लम्साल, गौतम र अधिकारी (२०६९) द्वारा *सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान* पुस्तक लेखिएको छ । यस पुस्तकमा त्रुटिका तीन प्रकार अव्यवस्थित, व्यवस्थित र उत्तर व्यवस्थित त्रुटि बताएका छन् । त्रुटि विश्लेषणका लागि पूर्वनिर्धारित पद्धति र पश्च निर्धारित पद्धति प्रक्रिया उल्लेख गरेका छन् । त्रुटि विश्लेषण अभ्यासका निम्ति वर्णविन्यास इतर नेपाली भाषी सिकारूमा देखा परेका अन्तरहरू-(श/ष/स/, /इ/ई/उ/ऊ/ त्यसैगरी /ट/त/ नेवारी भाषी वक्ताले तथा /ड/ढ/ मैथिली भाषी वक्ताले विभेदकता साथ उच्चारण गर्न नसक्नुले यसको अभ्यासमा जोड दिनुपर्ने साथै वाक्य रचना, लिङ्ग, वचन, पुरुष आदि व्याकरणिक तथा अन्य साहित्यिक पक्षमा उपर्युक्त प्रयोगका लागि त्रुटि विश्लेषणको अभ्यासमा ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताएका छन् । मैले गर्ने अनुसन्धान पनि वाक्य रचनासँग सम्बन्धित रहेकाले अनुसन्धान कार्यलाई सहज तरिकाले अगाडि बढाउन सहयोग पुऱ्याउने देखिन्छ ।

ढकाल (२०७०), द्वारा लिखित *प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम* पुस्तकमा भाषा सिकने सिकारूले के कस्ता त्रुटि गर्छ, ती त्रुटि के कारणले हुन्छ भनी अध्ययन गर्ने विषयलाई त्रुटि विश्लेषण भनिन्छ, भनेर व्याख्या गरेका छन् ।

त्रुटिका क्षेत्रहरू

(क) वर्णविन्यासीय त्रुटि

(ख) शब्द चयनगत त्रुटि

(ग) व्याकरणिय त्रुटि

(घ) अर्थ तात्त्विक त्रुटि बताएका छन् । त्रुटिको वर्गीकरण विकासशीलता, भाषाकोटि, स्रोत, गम्भीरता, व्यापकता, स्वरूप, अनौचित्य गरी सात प्रकारमा गरेका छन् । त्रुटि विश्लेषणको दुई प्रक्रिया पूर्व निर्धारितकोटि र पश्चनिर्धारित कोटि पद्धति उल्लेख गरेका छन् । भाषा शिक्षणको प्रयोजनलाई सार्थक, स्तरीय, मानक, शिक्षण सरल, सहज, स्वभाविक बनाउने उपायका रूपमा त्रुटि विश्लेषणलाई शैक्षिक महत्वका रूपमा लिइन्छ । त्रुटि निराकरणका रूपमा त्रुटि विश्लेषणलाई शैक्षिक महत्वका रूपमा लिइन्छ । त्रुटि निराकरणका उपायहरूमा शुद्ध र अशुद्ध वाक्यमा रहेको भिन्नता, पुरुष र स्त्री पात्र संवाद लेखनमा सरिक गराउन इत्यादि कुरा उल्लेख गरेका छन् । अन्त्यमा छलफल र अभ्यासका निमित्त प्रश्नहरू उल्लेख गरेका छन् । शुद्ध र अशुद्ध वाक्यमा रहेको भिन्नता उल्लेखमा वाक्यगठनका कुराहरू मिल्दो रहेकाले प्रस्तुत अनुसन्धानका लागि सहयोग पुऱ्याउने देखिन्छ ।

गौतम (२०७१) द्वारा प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम को पुस्तक लेखिएको छ । उक्त पुस्तकको सातौँ एकाइमा त्रुटि विश्लेषण रहेको छ । यस एकाइअन्तर्गत त्रुटिका क्षेत्रहरू वर्णगत, व्याकरणगत, अर्थगत र सन्दर्भगत गरी चारवटा रहेको उल्लेख गरेका छन् । त्रुटिहरू वर्गीकरण सात वटा उल्लेख गरेका छन्, ती हुन – विकासशीलताका आधारमा व्यवस्थित, अव्यवस्थित र उत्तर व्यवस्थित त्रुटि, भाषाकोटिका आधारमा उच्चारणगत, वर्णविन्यासगत रूपगत, वाक्यगत, वाक्यान्तरणगत, अर्थगत, शब्दभण्डारगत, शैलीगत त्रुटि, स्रोतका आधारमा अन्तरभाषिक र भाषान्तरिक त्रुटि, गम्भीरताका आधारमा अर्थघातक र अर्थ अघातक त्रुटि, व्यापकताका आधारमा व्यापक र आंशिक त्रुटि, स्वरूपका आधारमा लोप, थपोट, छनोट र क्रमव्यक्तिक्रम जनित त्रुटि, औचित्यका आधारमा सन्दर्भगत र व्याकरणिक त्रुटिहरू पर्दछन् । त्रुटि विश्लेषणका पद्धतिहरू अन्तर्गत पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति र पश्चनिर्धारित अन्तर्गत पहिचान, वर्णन र व्याख्या उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगर त्रुटि विश्लेषण प्रक्रिया चरणहरू अन्तर्गत पहिचान, वर्णन र व्याख्या उल्लेख गरका छन् । त्रुटि विश्लेषण र भाषाअन्तर्गत त्रुटि विश्लेषणको मुख्य प्रयोग नै भाषा शिक्षण हो । शिक्षकले कुनै

व्यक्तिले भाषा कति राम्ररी जान्दछ, कसरी सिक्दछ, साभा कठिनाइहरूको जानकारी लिई भाषा शिक्षणमा सहयोग प्राप्त गर्ने कुरा उल्लेखसंग यस अनुसन्धानको विषय बस्तु मिल्न गएकाले यस अनुसन्धान प्रक्रियालाई सरल, सहज र प्रभावकारी तरिकाले अगाडि बढाउन सहयोग गर्ने छ ।

पौडेल (२०७३) द्वारा लिखित प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम भन्ने पुस्तकको एकाइ एघारमा त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक अवधाना त्रुटि विश्लेषण प्रक्रियाको जन्म व्यतिरेकी विश्लेषण प्रक्रिया जस्तै दोस्रो भाषा सिकाइलाई कसरी प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ, सन्दर्भमा आएका हो । यसको महत्व १९७० को दशकपछि विशेष रूपले बढ्न थालेको छ । यसको अवधारणा सिकाइमा प्रयोग गर्ने रणनीति पत्ता लगाउन, त्रुटिका प्रक्रिया र प्रकारहरूको लेखाजोखा गर्न र निराकरणका उपायहरू पत्ता लगाउनमा त्रुटिको उद्देश्य रहेका उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी त्रुटि र अन्तरभाषालाई कुनै पनि दोस्रो भाषा सिकने सिकारूहरूले गर्ने भाषिक त्रुटिहरूको अध्ययन गर्ने प्रक्रियालाई अन्तरभाषिक अध्ययन भन्ने गरिएको पाइन्छ । अन्तरभाषासम्बन्धी अध्ययनमा निम्नलिखित पाँच केन्द्रिय प्रक्रियाहरू आबद्ध देखिन्छन् । भाषान्तर, नियमको अति सामान्यीकरण, तालिमको स्थानान्तरण, दोस्रो भाषा सिकाइका रणनीति र सम्प्रेषणात्मक रणनीति रहेको पाइन्छ । त्यसपछि त्रुटिक्षेत्र र त्रुटिहरूको वर्गीकरण अन्तर्गत

क) भाषिक एकाइगत त्रुटि— यस अन्तर्गत उच्चारणगत, वर्णविन्यासगत, रूपगत र शैलीगत त्रुटि पर्दछन् ।

(ख) सिकाइ प्रक्रियागत विकासशील अन्तर्गत—अव्यवस्थित, व्यवस्थित र उत्तर व्यवस्थित त्रुटि पर्दछन् ।

(ग) स्रोतगत त्रुटि अन्तर्गत भाषान्तरिक र अन्तरभाषिक त्रुटि पर्दछन् ।

(घ) गम्भीरतागत त्रुटि अन्तर्गत अर्थघातक, अर्थअघातक त्रुटि पर्दछन् ।

(ङ) स्वरूपगत त्रुटि अन्तर्गत लोपजनित, थपोट जनित र आदेश जनित त्रुटिहरू पर्दछन् ।

(च) जटिलतागत त्रुटि (छ) मात्रागत त्रुटि अन्तर्गत आंशिक, सिमित र व्यापक, सम्गात्मक त्रुटि पर्दछन् ।

(ज) अनौचित्यगत त्रुटि उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी त्रुटिविश्लेषण प्रक्रियाअन्तर्गत निगमनात्मक पद्धति र आमनात्मक पद्धति उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी त्रुटि विश्लेषण चरण अन्तर्गत प्रक्रियाहरूमा सामग्री संकलन, त्रुटिहरूको अध्ययन र पहिचान, त्रुटिहरूको वर्गीकरण र व्यवस्थापन, त्रुटिहरूको वर्णन र विश्लेषण र अन्त्यमा त्रुटि निराकरणका चरणहरू उल्लेख गरिएका छन् । यस अनुसन्धानमा पनि यिनै चरणहरू रहेकाले यस अनुसन्धान प्रक्रियालाई अगाडि बढाउन मद्दत पुऱ्याउने छ ।

प्रायोगिक पूर्वकार्यको समीक्षा

अधिकारी (२०४०) द्वारा पहिलो र दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने विद्यार्थीका वाक्यगठनमा पाइने त्रुटिको अध्ययन नामक लघु अनुसन्धान भएको देखिन्छ । उक्त अनुसन्धानको समस्या कथनका रूपमा शिक्षाशास्त्र सङ्काय, प्रविणता प्रमाणपत्र तहमा अध्ययनरत दोस्रो भाषाका रूपमा नेवारी मातृभाषा भएका विद्यार्थी र नेपाली मातृभाषी भएका विद्यार्थीहरूमा पाइने वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिहरू पहिचान गर्नु, ती त्रुटिहरूको तुलना गर्नु, त्यस्ता त्रुटिका कारणहरू पत्ता लगाउदै निराकरणका लागि उपयुक्त सुभावहरू प्रदान गर्नु रहेको छ । साथै यस लघु अनुसन्धानको उद्देश्य शिक्षाशास्त्र सङ्काय, प्रविणता प्रमाणपत्र तहमा अध्ययनरत दोस्रो भाषाका रूपमा नेवारी मातृभाषा भएका विद्यार्थी र नेपाली मातृभाषी भएका विद्यार्थी बीच तुलना गर्नु रहेको पाइन्छ । अनुसन्धानमा वाक्यगठनअन्तर्गत लिङ्ग, वचन, पुरूष, आदर र वाच्यसँग सम्बन्धित स्वतन्त्र, नियन्त्रित र पहिचानात्मक प्रकृतिका प्रश्नावलीहरूको निर्माण र प्रयोग गरिएको पाइन्छ भने यसको प्रयोगका लागि २ वटा क्याम्पसबाट १५/१५ नेपाली मातृभाषी र १५/१५ नेवारी मातृभाषी गरी ६० विद्यार्थीलाई नमुनाका रूपमा छनोट गरिएको देखिन्छ । शोधको निष्कर्षका रूपमा नेवारी मातृभाषी विद्यार्थीले वाच्यमा सबैभन्दा धेरै त्रुटि गर्ने गरेको तथ्य प्रकाशमा आएको देखिन्छ (राई, २०६६ : ६) । प्रस्तुत अनुसन्धान वाक्यगठनसँग सम्बन्धित रहेकोले केही हदसम्म सहयोग पुऱ्याउने छ ।

नेउपाने (२०६९) द्वारा त्रि.वि.शिक्षाशास्त्र सङ्काय जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरीको नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत मैथिली मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको सङ्गति व्यवस्थामा गर्ने त्रुटिको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य भएको पाइन्छ । यस शोधकार्यको समस्या कथनका रूपमा सुनसरी जिल्लाका कक्षा ८ मा अध्ययनरत मैथिली मातृभाषी विद्यार्थीहरू नेपाली स्वतन्त्र लेखनमा पदसङ्गतिसम्बन्धी के कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् ? ती त्रुटि

के कारणले हुने गर्दछन् ? उक्त त्रुटिलाई कसरी वर्गीकरण गर्न सकिन्छ ?, ती त्रुटिहरू निराकरणका लागि के कस्ता सुझावहरू दिन सकिन्छ ? भन्ने उल्लेख गरिएको छ । त्यसैगरी उद्देश्यका रूपमा कक्षा आठमा अध्ययनरत मैथिली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लेखनमा गर्ने पदसङ्गतिगत त्रुटिहरूको पहिचान गर्न, उक्त त्रुटिहरूको निराकरणका निम्ति सुझाव प्रस्तुत गर्न रहेका छन् । यो शोधकार्य मूलतः क्षेत्रीय अध्ययन, निगमन, वर्णनात्मक र गणात्मक ढाँचामा आधारित भएर तयार पारिएको छ । प्रस्तुत शोधकार्यअनुसार कक्षा ८ मा अध्ययनरत मैथिली मातृभाषी विद्यार्थीले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषाको पदसङ्गतिमा अनुपेक्षित रूपमा अथवा बढी त्रुटि गर्ने गरिन्छ । त्यसैले त्रुटिहरूको निराकरण गर्न यस शोधको निष्कर्ष रहेको छ । (नेउपाने, २०६९) ।

उक्त शोधको सीमाअन्तर्गत सुनसरी जिल्लाको कक्षा ८ मा अध्ययनरत मैथिली मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई तोकिएको छ । मैथिली मातृभाषी जस्तै थारू मातृभाषीका विद्यार्थीहरूलाई पनि नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा मिल्ने समस्याहरू रहेकाले प्रस्तुत अध्ययनलाई अगाडि बढाउन मार्गदर्शन गर्नेछ ।

लम्फुवा (२०७१) द्वारा त्रि. वि. शिक्षाशास्त्र सङ्काय जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरीको नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत *लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटि* शीर्षकको शोधकार्य भएको पाइन्छ ।

उक्त शोधकार्यको समस्याका कथनका रूपमा कक्षा ८ मा अध्ययन गर्ने लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको पद सङ्गतिमा के कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् ? उक्त त्रुटिका निराकरण के के हुन् ? उनीहरूले गर्ने मुख्य त्रुटि क्षेत्र कुन हो ? उक्त त्रुटिहरू निराकरणका लागि कस्ता कस्ता उपायहरू अपनाउन सकिन्छ ? भन्ने उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी उद्देश्यका रूपमा कक्षा ६ मा अध्ययन गर्ने लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको पदसङ्गतिमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउन, उक्त त्रुटिका कारण पत्ता लगाउन रहेको छ ।

लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीहरूमा वचन सङ्गति, लिङ्ग संगति, विशेषण-विशेष्य विच, भेद्य-भेदक विचको सङ्गतिगत पक्षमा बढी त्रुटिहरू रहेका छन् । साथै पुरुष र लिङ्ग सङ्गतिमा चाहिने कर्ता र क्रियापद विच केही त्रुटि रहेको छ । यसरी लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली पदसङ्गतिमा उच्च त्रुटि रहको निष्कर्ष निकालिएको

छ । उक्त शोधकार्य लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको पद सङ्गतिमा गर्ने त्रुटिमा आधारित रहेको छ भने मैले गर्ने शोधकार्य कक्षा दशमा अध्ययनरत थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययनमा आधारित रहेको छ ।

पन्त (२०७२), द्वारा कञ्चनपुर जिल्लाका कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोध तयार गरिएको छ । कञ्चनपुर जिल्लाका कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमता पत्ता लगाउनु, भाषिक र लैङ्गिक आधारमा विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक अवस्था पहिल्याउनु र सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको पहिचान गर्नु जस्ता उद्देश्य राखी अध्ययन गरिएको छ । प्रस्तुत शोधका लागि प्रतिनिधि नमुना छनोट, तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण विधिको प्रयोग भएको पाइन्छ । यस अध्ययनमा कञ्चनपुर जिल्लाका विद्यार्थीहरूलाई प्रतिनिधि नमुनाका रूपमा छनोट गरिएको छ । यस शोधमा कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमता मध्यम रहेको देखाइएको छ । भाषिक र लैङ्गिक आधारमा विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा मातृभाषी र छात्राहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमता बढी रहेको देखाइएको छ । साथै सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमता राम्रो रहेको निष्कर्ष देखाइएको छ । यो अनुसन्धान लेखन क्षमताको अध्ययनसँग सम्बन्धित रहेकाले यसको सम्बन्ध प्रत्यक्ष रूपमा वाक्यगठनसँग रहेको देखिन्छ । अतः यस अनुसन्धानका लागि सहयोगी सावित हुनेछ ।

घिमिरे (२०७३), द्वारा त्रि.वि. शिक्षाशास्त्र सङ्काय, जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरीको नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत बङ्गाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य भएको पाइन्छ । उक्त शोधकार्यको समस्याका रूपमा प्रकाशपुर गा.वि.स.का बङ्गाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा के कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन्?, उक्त त्रुटिहरू के कस्ता प्रकारका छन्?, उनीहरूले त्यस्ता त्रुटि किन गर्दछन्?, उक्त त्रुटि निराकरणका लागि के कस्ता उपायहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ? भन्ने कुरा उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी उद्देश्यका रूपमा बङ्गाली मातृभाषी नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्न, उक्त त्रुटिहरूको वर्गीकरण गर्न, उक्त त्रुटिहरू हुने कारण पहिल्याउन रहेको पाइन्छ । यो

शोधकार्य मूलतः वर्णनात्मक विधि र पुस्तकालयीय ढाँचामा आधारित भएर तयार पारिएको छ । यस अध्ययन संरचनामा जनसङ्ख्या नमुना छनोट पद्धति, मतावलीका आधारमा सामग्री सङ्कलन गरी तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

यसरी बङ्गाली मातृभाषिले नेपाली भाषा उच्चारण गर्दा आदरगत, लिङ्गगत, वचनगत, पुरुषगत, अनुनासिक वर्णहरू सम्बन्धी त्रुटिहरू, 'ह' वर्णको लोप, अनुच्छेद सस्वर पठन गर्दा त्रुटिपूर्ण उच्चारण, स्वतन्त्र अभिव्यक्तिका क्रममा देखापरेका उच्चारणगत त्रुटिहरू न, र, ण, त, र, थ, द, ध, ज र भ, ग र घ वर्णहरूको उच्चारणमा त्रुटि रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ (घिमिरे, २०७३) । उक्त शोधकार्य बङ्गाली मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाका उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनमा केन्द्रित छ भने मैले गर्ने शोधकार्य कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ ।

चौधरी (२०७७), द्वारा त्रि.वि. शिक्षाशास्त्र सङ्काय जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरीको नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत कक्षा नौमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य भएको पाइन्छ । उक्त शोधकार्यको समस्याका रूपमा सुनसरी जिल्लाको रामधुनी नगरपालिकामा अध्ययनरत कक्षा नौका थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरू नेपाली भाषाको उच्चारण गर्दा के कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् ?, ती त्रुटिहरू के कस्ता प्रकारका छन् ?, ती त्रुटि हुने प्रमुख कारणहरू के के छन् ?, ती त्रुटि निराकरणका लागि के कस्ता उपायहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छन् ? भन्ने कुरा समेत उल्लेख गरेका छन् । त्यसैगरी उद्देश्यका रूपमा कक्षा नौमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्ने, ती त्रुटिका वर्गीकरण कस्ता कस्ता छन् पत्ता लगाउनु, ती त्रुटि हुने प्रमुख कारणहरू पत्ता लगाउनु, ती त्रुटि निराकरणका उपायहरू पत्ता लगाउनु रहेका पाइन्छ । यो शोधकार्य मूलतः यादृच्छिक चिट्ठा प्रणालीबाट नमुना छनोट गरिएको छ । यस अध्ययनमा तथ्याङ्क सङ्कलनका साधनका रूपमा प्राथमिक स्रोतअन्तर्गत (अन्तर्वार्ता, अवलोकन, व्यक्तिगत सम्पर्क, सर्वेक्षण, प्रश्नावली र मतावली) लाई प्रयोग गरिएको छ भने द्वितीयक स्रोतअन्तर्गत वृहत् नेपाली शब्दकोश, नेपाली व्याकरण, किताबहरू, नमुना शोधकार्य र अन्य सामग्रीहरूलाई प्रयोग गरिएको छ । अध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्षलाई हेर्दा थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाका शब्दहरूको उच्चारणमा ५ प्रतिशत देखि १०० प्रतिशतसम्म

त्रुटि गरेको पाइन्छ । विद्यार्थीहरूले 'र' उच्चारणमा त्रुटिहरू ५ प्रतिशतदेखि ८५ प्रतिशतसम्म गरेको पाइन्छ । विद्यार्थीहरूले चन्द्रविन्दु र शिरविन्दुको उच्चारणमा त्रुटिहरू ५ प्रतिशतदेखि ९० प्रतिशतसम्म भएको पाइन्छ । विद्यार्थीहरूले कतै 'ए' सट्टामा 'य' को र 'य' को सट्टा 'ए' वर्ण उच्चारण गरी ५ प्रतिशतदेखि ९० प्रतिशतसम्म त्रुटि गरेको पाइन्छ । विद्यार्थीहरूले 'ड' र 'न' वर्णको सट्टामा 'न' वर्ण उच्चारण गरी ५ प्रतिशत देखि ८० प्रतिशतसम्म त्रुटि गरेको पाइन्छ । थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले 'ट' वर्णका ठाउँमा 'त' र 'त' वर्णको ठाउँमा 'ट' वर्ण उच्चारण गरी ५ प्रतिशतदेखि ८५ प्रतिशतसम्म त्रुटि गरेको पाइन्छ । विद्यार्थीहरूले आधा 'स' वर्णका ठाउँमा पूरा 'स' वर्णको उच्चारण गरी ५ प्रतिशतदेखि ९५ प्रतिशतसम्म त्रुटि गरेको पाइन्छ । थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले पदयोग उच्चारण गरी ५ प्रतिशतदेखि ९० प्रतिशतसम्म त्रुटि गरेको पाइन्छ । विद्यार्थीहरूले शब्दहरूमा प्रयोग गरिएका संयुक्त वर्णहरू उच्चारणमा १० प्रतिशतदेखि १०० प्रतिशतसम्म त्रुटि गरेको पाइन्छ । विद्यार्थीहरूले अनुकरणात्मक शब्दोच्चारणमा ५ प्रतिशतदेखि १०० प्रतिशतसम्म त्रुटि गरेको देखिन्छ । विद्यार्थीहरूले अकार, आकार र इकार लागेर बनेका शब्दोच्चारणमा १५ प्रतिशतदेखि ९० प्रतिशतसम्म त्रुटि गरेको देखिन्छ । विद्यार्थीहरूले घोषत्व वर्णहरूको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि ५ प्रतिशतदेखि ९० प्रतिशतसम्म गरेको देखिन्छ । विद्यार्थीहरूले 'ह' र 'भ्र' वर्णयुक्त शब्दोच्चारणसम्बन्धी त्रुटि ५ प्रतिशतदेखि १०० प्रतिशतसम्म गरेको देखिन्छ । यी त्रुटिहरू थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरूले सिकाइलाई स्थानान्तरण गर्ने प्रवृत्ति, सिकारूको उमेर, अभिप्रेरणा, पाठ्यसामग्रीको जीवनोपयोगिता वा व्यवहारोपयोगिता, सिकारूको बौद्धिक र मानसिक स्तर, सिकारूलाई उपलब्ध गराइएको भाषिक वातावरण, भाषिक विकासकालागि प्राप्त हुन सक्ने समय, असावधानी र अभ्यासको कमी, कक्षा शिक्षण विधि र सामग्रीको प्रयोग, भाषा सिकाइप्रति सङ्कुचित धारणा, उपयुक्त पाठ्यक्रम र शिक्षण सामग्रीको अभाव इत्यादि कारणले गरेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

शुद्ध उच्चारणले शुद्ध वाक्यगठनमा सहजता प्रदान गर्ने हुँदा यस अनुसन्धान कार्यलाई अगाडि बढाउन मद्दत पुऱ्याउने देखिन्छ ।

पूर्वकार्यको उपयोगिता

माथि उल्लेख गरिएका पूर्वाधारहरूको उपयोगिता र कार्यान्वयन यस प्रकारका रहेका छन् :

- क) सबै पूर्वकार्यमा दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग सम्बन्धी अध्ययन गरिएको छ ।
- ख) सबै पूर्वकार्य त्रुटि विश्लेषणसँग सम्बन्धित रहेका छन् ।
- ग) सबै पूर्वकार्यमा सिकारूले त्रुटि गर्ने निष्कर्ष पाइन्छ ।
- घ) यी पूर्वकार्यमा विधि, सिद्धान्त, प्रक्रिया, पद्धति र निष्कर्ष यस अध्ययनका लागि उपयोगी छन् ।
- ङ) थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा को प्रयोगमा त्रुटि भएकाले यी पूर्वकार्य उपयोगी छन् ।

माथि उल्लेख गरिएका पूर्वकार्यहरू विभिन्न मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको प्रयोगमा गर्ने त्रुटिहरूमा आधारित रहेका छन् । कतिपय पूर्वकार्य निश्चित तथा सीमित क्षेत्रमा आधारित रहेका छन् । प्रस्तुत शोध अध्ययन सुनसरी जिल्ला दुहवी न.पा. कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिहरूसँग सम्बन्धित रहेकोले अन्य पूर्वकार्यभन्दा भिन्न र मौलिक रहेको छ । सुनसरी जिल्ला दुहवी न.पा.मा केन्द्रित यस अध्ययनमा स्थलगत रूपमा तथ्याङ्क सङ्कलन गरी विश्लेषण र निष्कर्ष निकालिएकोले उक्त पूर्वकार्यभन्दा मौलिक रहेको छ । प्रस्तुत अध्ययन थारू मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको प्रयोगमा लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदरवाची पदक्रमका आधारमा गर्ने त्रुटिहरूमा केन्द्रित रहेकोले माथि उल्लेख गरिएका पूर्वकार्यहरू भन्दा भिन्न र मौलिक रहेको छ ।

त्रुटि विश्लेषणको सिद्धान्त

व्यतिरेकी विश्लेषणको अपूर्णताको विकल्पका रूपमा प्रतिपादित त्रुटिविश्लेषणले सिकारूले लक्ष्य भाषाको सिकाइका क्रममा गर्ने व्यवस्थित त्रुटिको अध्ययन विश्लेषण गरी त्यसको कारण र निराकरण पत्ता लगाउँदछ । सिकाइको अभिन्न अङ्गको रूपमा त्रुटिलाई लिँदै ती त्रुटिकै अध्ययनबाट भाषा सिकाइ अघि बढाउन सकिने मान्यता त्रुटिविश्लेषणले राख्दछ । यसअन्तर्गत भाषा सिकिरहेको व्यक्तिले गर्ने त्रुटिका पहिचान, वर्गीकरण तथा व्यवस्थित व्याख्या गरिन्छ र कारण तथा सुझाव प्रस्तुत गर्ने काम गरिन्छ । यसरी भाषा सिकाइ प्रक्रियामा भएका त्रुटिले सिकाइको पृष्ठपोषकदेखि मार्गदर्शक सम्मको कार्य गर्ने

हुनाले त्रुटिविश्लेषणलाई भाषाविद्, शिक्षाविद्, शिक्षक, शोधकर्ता आदिले उपयोगमा ल्याएको पाइन्छ।

त्रुटिविश्लेषण प्रक्रिया

त्रुटिविश्लेषण एउटा व्यवस्थित अध्ययन विश्लेषण कार्य हो। तसर्थ यस कार्य सम्पन्न गर्न कुनै व्यवस्थित मान्यतालाई पछ्याउनु पर्दछ। यसरी निश्चित मान्यता चरणहरूका आधारमा त्रुटिको विश्लेषण गर्ने कार्य सम्पन्न गर्न अपनाइने प्रक्रियालाई नै त्रुटिविश्लेषण प्रक्रिया भनिन्छ। त्रुटिविश्लेषण प्रक्रियाको बोधका लागि त्रुटिहरूको व्याख्या र विश्लेषण गर्दा अपनाइने चरणबारे समेत विस्तृत जानकारी जानकारी हुनु आवश्यक देखिन्छ।

Van Elset-al (१९८४) ले त्रुटिविश्लेषणका क्रममा अपनाउनुपर्ने निश्चित प्रक्रियागत चरणहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गरेका छन् (भण्डारी २०६७ : १३६)

क) भाषिक पाठको छनोट

ख) पाठमा रहेका त्रुटिको पहिचान

ग) त्रुटिको वर्गीकरण

घ) त्रुटिको व्याख्या

ङ) त्रुटिको मूल्याङ्कन

रड एलिस (Rod Ellis) ले आफ्नो पुस्तक 'The Study of Second Language Acquisition' (सन् १९९४ पृ ४८) मा उल्लेख गरे अनुसार भाषाविद् कर्डरले सामान्यतया त्रुटि विश्लेषणका लागि निम्न चरणहरू उपयोग गर्न सकिने कुरा उल्लेख गरेका छन् –

क) सिकिरहेको भाषाबाट नमुनाहरूको सङ्कलन

ख) त्रुटिहरूको पहिचान

ग) त्रुटिहरूको वर्णन

घ) त्रुटिहरूको विश्लेषण

ङ) त्रुटिहरूको मूल्याङ्कन/निराकरण

उपर्युक्त चरणहरूद्वारा त्रुटिविश्लेषण गर्दा निम्न पद्धतिमा आधारित भई त्रुटिको विश्लेषण गर्ने गरिन्छन् :

क) पूर्वनिर्धारित कोटिपद्धति

ख) पश्चनिर्धारित कोटिपद्धति

पूर्वनिर्धारित कोटिपद्धति

विद्यार्थीका भाषिक अभिव्यक्तिमा देखिन सक्ने त्रुटिका सम्भावनालाई पूर्वानुमान गर्न सकिन्छ । विद्यार्थीका मौखिक, लिखित अभिव्यक्तिको परीक्षण गर्दा प्राप्त भएका त्रुटिलाई पूर्वनिश्चित उपकोटि (उच्चरण, हिज्जे, रूप र वाक्य) सँग सम्बन्धित स्तम्भहरूमा क्रमशः भरिन्छ, सूचीकृत प्रत्येक त्रुटिको छुट्टाछुट्टै आधारमा व्याख्या विश्लेषण गरी देखाउनु पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति हो (ढकाल, २०६७:१३७) । तसर्थ यो पद्धति नियन्त्रित प्रकृतिको र पूर्वनिर्देशित हुन्छ । यस पद्धतिको सहायताबाट सिकारूको समग्र पक्षको त्रुटि पत्ता लगाउन सकिँदैन र समग्र कमजोरी थाहा सकिँदैन । साथै सिकारूको भाषिक सामर्थ्यको सम्पूर्ण अवस्था / स्तर बारे थाहा पाउन गाह्रो हुन्छ ।

पश्चनिर्धारित कोटिपद्धति

यस पद्धतिअनुसार कुनै पूर्वानुमान र सीमा नतोकी सर्वप्रथम सिकारूबाट लिखित तथा मौखिक सामग्री सङ्कलन गरिन्छ । सङ्कलित सामग्रीलाई राम्ररी विश्लेषण गरिसकेपछि मात्र तिनको पहिचान, वर्गीकरण र व्याख्या गरिन्छ । त्रुटिका प्रकृति हेरेर मात्र कोटि तथा उपकोटि छुट्याइने भएकाले यसलाई पश्चनिर्धारित कोटि पद्धति भनिएको हो । खास पक्षहरूमा सिकारूले के कस्ता त्रुटिहरू गर्दछ भनी पत्ता लगाउनु पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति उपयोगी हुन्छ, भने खास अभिव्यक्तिमा गर्ने त्रुटिहरूका बारेमा पहिचान गर्न पश्चनिर्धारित कोटि पद्धति उपयोगी हुन्छ (ढकाल, २०६७: १३७) ।

यसरी जुनसुकै पद्धति अपनाएर पनि समग्रमा निम्न लिखित चरणअनुरूप त्रुटिविश्लेषणको प्रक्रियालाई सम्पन्न गरिन्छ (ढकाल, २०६७:१३७) ।

त्रुटिको पहिचान

सिकारूको मौखिक र लिखित अभिव्यक्तिको अध्ययन गरी तिनीहरूमा भएको त्रुटि वा गल्ती राम्ररी अध्ययन गरिनुपर्छ । सङ्कलित सामग्रीबाट त्रुटिहरू पहिल्याउने कार्य नै

त्रुटिको पहिचान हो । त्रुटिको पहिचान गर्दा सम्बन्धित भाषाको व्याकरणको ज्ञान, भाषाको अभिव्यक्तिको ज्ञान र धैर्यताजस्ता गुणहरू अध्येतामा अनिवार्य हुनुपर्छ । त्रुटि पहिचानका लागि नियमसङ्गत र आधिकारिक संरचनासँग नमिल्दो प्रयोगलाई ठम्याउनुपर्ने हुन्छ (यादव, २०६३: २१) । व्याकरणिक त्रुटि व्याकरणका आधारमा सहजै पत्ता लागे पनि कतिपय सन्दर्भगत त्रुटिहरूको विश्लेषण विरोधावासपूर्ण पनि हुन सक्छ । त्रुटि पहिचान गर्न लिखित र मौखिक दुबैका अभिव्यक्तिलाई स्रोतका रूपमा लिन सकिने पनि लिखित अभिव्यक्तिबाट पहिचान कार्य गर्दा सङ्कलनकर्तालाई सहज पर्न जान्छ । यसरी यस चरणमा भाषिक नियम र प्रयोग सन्दर्भमा केन्द्रित भई सिकारूले विधिसम्मत नियम प्रयोग गर्नु वा गरेन, अर्थका तहमा बाधा आयो वा आएन भनी चनाखो भई त्रुटिहरूको पहिचान गरिन्छ । यही चरणको सचेतताले गर्दा सिकारूका सम्पूर्ण त्रुटिहरूलाई आउँदा विश्लेषणका चरणहरूमा सहभागी गराउने हुँदा त्रुटि र त्रुटिको मात्रामा प्रभाव पार्ने हुँदा यसको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । यस चरणबाट त्रुटिहरू छुट्टी गएमा तिनीहरूलाई पुनः अन्य चरणमा नसमेटिने हुने हुँदा यसलाई संवेदनशील चरणका रूपमा लिइन्छ ।

त्रुटिको वर्गीकरण

सिकारूबाट त्रुटिको पहिचान गरी सङ्कलन गरिएका त्रुटिलाई यस चरणमा विभिन्न आधारहरू जस्तै— विकासशीलता, भाषाकोटि, स्रोत, गम्भीरता, व्यापकता, स्वरूप र अनौचित्यताका आधारमा वर्गीकरण गर्ने कार्य गरिन्छ (ढकाल, २०६७ : १५४) । यति मात्र वर्गीकरणलाई सीमित नराखी मूर्त-अमूर्त, व्यक्तिनिष्ठ जस्ता आवश्यक आधारहरूका आधारमा अध्ययन कार्यको प्रयोजनअनुसार पनि वर्गीकरण गरिन्छ । यसरी त्रुटिको प्रकृति र क्षेत्रका आधारमा त्रुटिलाई विविध कोटि-उपकोटिका आधारमा व्यवस्थित गरिरहेका छन् भने कुरा स्पष्ट पार्दछ । साथै अध्ययन विश्लेषणको भावी र चरणलाई व्यवस्थित ढङ्गले अधि बढाउन ठूलो भूमिका खेल्दछ ।

त्रुटिको वर्णन / व्याख्या

विभिन्न कोटि उपकोटि बाँडिएका त्रुटिलाई एक एक गरी नियाल्ने र त्यसको व्याख्या गर्ने कार्य यस चरणमा गरिन्छ । यस क्रममा त्रुटिको प्रकृति, त्रुटिका सम्भाव्य कारणहरू, त्रुटि हुनुमा जिम्मेवार स्रोतहरू, त्रुटिका क्षेत्रहरू आदिलाई राम्रोसँग व्याख्या गरिन्छ । विश्लेषणकर्ताको राम्रो दक्षताको आवश्यकता यस चरणमा बढी देखिन्छ । व्याकरणगत

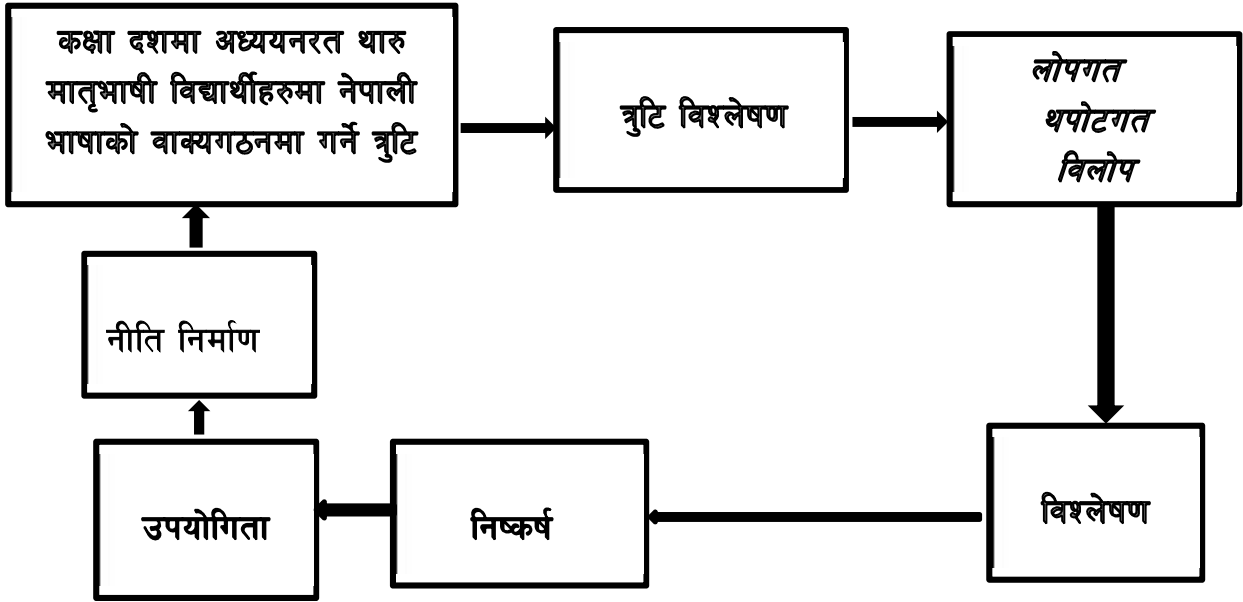
त्रुटिहरूको व्याख्या विश्लेषणकर्ताले सहजै गर्न सक्छ तर अर्थ तहमा तथा सान्दर्भिक प्रयोगका रूपमा आउने त्रुटि सबै सहज रूपमा व्याख्येय हुन्छ भन्ने हुँदैन कतिपय त्रुटिहरू स्थानीय भाषाको सन्दर्भविशेषमा आधारित हुन्छन् भने कतिपय त्रुटिहरू मनोविज्ञानबाट समेत प्रभावित भएका हुन्छन् । यस चरणमा त्रुटिलाई सचेतताका साथ व्याख्या गरी त्यसको स्रोत वा कारणको निक्क्यौल गर्ने कार्य प्रमुख रूपमा रहन्छ । त्रुटिका त्यस्ता कही सम्भाव्य स्रोत /कारणहरू मध्ये स्रोतभाषा र लक्ष्य भाषा बीचको सामाजिक एवम् सांस्कृतिक दुरी , सिकारूको बौद्धिक एवम् मानसिक स्तर, सिकारूको उमेर, अभिप्रेरणा, पाठ्यसामग्रीको जीवनेपयोगिता र व्यवहारोपयोगिता, सिकारूको स्थानान्तरण गर्ने प्रवृत्ति, उपलब्ध भाषिक वातावरण, अनिवार्य आवश्यकताको अनुभूति, सावधानिकता, सिकारूको लिङ्गभेद,साथी सङ्गत आदि उल्लेख्य मानिन्छन् (भण्डारी, २०६८ क : १४९) । यसरी त्रुटिका स्पष्ट कारण र स्रोत खुलाएर यसको निराकरणका लागि प्रशस्त मार्ग खुलाउनु यस चरणको प्रमुख कार्य हो ।

त्रुटिको निराकरण

त्रुटिको कारण वा स्रोतको सही निक्क्यौलपछि पाइएका त्रुटिलाई यस चरणमा निराकरणको कार्य गरिन्छ । सम्पूर्ण पूर्ववत चरणहरू सम्पन्न गरी त्रुटिका कारण, स्रोत समेतलाई छुट्याई त्रुटिलाई त्यसै छाड्ने हो भने सम्पूर्ण अध्ययन विश्लेषण कार्य नै अधुरो बन्ने हुनाले यस चरणलाई अनिवार्य र सशक्त रूपमा प्रयोग गरिनुपर्दछ । उच्चरण, व्याकरण, शब्दभण्डार वा अर्थका तहमा देखिएका त्रुटि निराकरण गर्न उचित कार्यनीति अपनाउनुपर्छ । यसक्रममा अनुलेखन, हस्तलेखन र श्रुतिलेखनको अभ्यास गराउन सकिन्छ । वर्णविन्यासीय, शब्द प्रयोगगत र व्याकरणिक त्रुटिमा उपर्युक्त अभ्यास उपयोगी भएपनि अर्थतात्विक त्रुटिको अनुभूति र अभिव्यक्तिको सामञ्जस्यता हेरी पुनर्लेखन गर्न जरूरी हुन्छ (ढकाल, २०६० : ११०) ।

धारणात्मक संरचना

प्रस्तुत अध्ययन निम्नलिखित ढाँचामा केन्द्रित रहेको छ -

अध्याय तीन -अध्ययन विधि

अनुसन्धानको ढाँचा

कुनै पनि अनुसन्धान औपचारिक र व्यवस्थित कार्य भएकाले यसमा सोही अनुसन्धान विषयसँग सम्बन्धित खास विधिहरूको उपयोग गरिएको हुन्छ। अध्ययन कार्य सम्पन्न बनाउन शोधविधि अर्थात ढाँचाको आवश्यकता पर्दछ। प्रशस्त अध्ययन सुनसरी जिल्ला दुहवी न.पा.का कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ। यसका लागि क्षेत्रीय अध्ययन, सर्वेक्षण, स्थलगत अध्ययन, पुस्तकालयीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरिएको छ। यो गुणात्मक र मिश्रित ढाँचामा तयार पारिएको छ। साथै वर्णनात्मक विधिको पनि प्रयोग गरिएको छ। यस अध्ययनमा नमुना छनोट, उपकरण निर्माण, सामग्री सङ्कलन, सामग्रीको निरीक्षण, नतिजाको वर्गीकरण तथा विश्लेषण गरी निष्कर्ष निकालिएको छ। सम्बन्धित क्षेत्रबाट नमुना, सामग्री तथा तथ्याङ्क सङ्कलन गरी तयार पारिएको प्रस्तुत अध्ययन सर्वेक्षणात्मक र गुणात्मक ढाँचाको अनुसन्धान हो।

जनसङ्ख्या र नमुना

प्रस्तुत अध्ययन सुनसरी जिल्ला दुहवी न.पा.मा अध्ययनरत कक्षा दशका थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्या र नमुनाका रूपमा लिएको छ। यी विद्यार्थीहरू मध्ये नमुना छनोटका रूपमा लिइने विद्यालयलाई तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ –

तालिका सङ्ख्या- १

जनसङ्ख्या र नमुना छनोट

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	छात्र	छात्रा	जम्मा	कैफियत
१.	श्री दुहवी आदर्श मा.वि.	दुहवी-२	५	५	१०	
२	माउण्ट मनास्लु सेकेण्डरी स्कूल	दुहवी-३	५	५	१०	
३.	दुहवी चिल्ड्रेन्स एकेडेमी	दुहवी-६	५	५	१०	

४.	श्री सरस्वती मा.वि.	दुहबी-५	५	५	१०	
५.	श्री जनता मा.वि.	दुहबी-१०	५	५	१०	
६.	श्री गोपाल मा.वि.	दुहबी-११	५	५	१०	
जम्मा			३०	३०	६०	

जम्मा ६० जना थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई नमुना जनसङ्ख्याका रूपमा छनोट गरिएको छ ।

नमुना छनोट प्रक्रिया

यस अध्ययनमा यादृच्छिक नमुना छनोट विधिअन्तर्गत चिट्ठा प्रणालीबाट नमुना छनोट गरिएको छ । नमुना छनोटका आधारहरू –

विद्यालयको प्रकृतिको आधारमा

क) सामुदायिक विद्यालयबाट ३० जना

ख) संस्थागत विद्यालयबाट ३० जना

विद्यार्थीको लैङ्गिक आधारमा

क) प्रत्येक सामुदायिक विद्यालयबाट छात्र ५ र छात्रा ५ पर्ने गरी तीनवटा विद्यालयबाट जम्मा ३० जना ।

ख) सोही अनुसार प्रत्येक संस्थागत विद्यालयबाट ५ छात्र र ५ छात्रा पर्ने गरी जम्मा तीन विद्यालयबाट ३० जना ।

तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन

प्रस्तुत अनुसन्धानका लागि निम्न स्रोतहरूबाट तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ –

प्राथमिक स्रोत

प्रस्तुत शोधकार्यका क्रममा मुख्यतः तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि प्राथमिक स्रोतका रूपमा प्रश्नावलीको प्रयोग गरिएको छ । लिङ्ग वचन, पुरुष र आदरसम्बन्धी ५/५ गरी

जम्मा २० र पदक्रम सम्बन्धी १० वटा गरी जम्मा ३० वटा प्रश्न निर्माण गरी परीक्षण गरिएको छ । उक्त प्रश्नहरू परिशिष्टमा राखिएको छ ।

द्वितीयक स्रोत

प्रस्तुत शोधकार्यमा मुख्यतः प्राथमिक स्रोतबाट सङ्कलित तथ्याङ्कको सत्यापन तथा अध्ययनको सैद्धान्तिक आधारका निम्ति तथ्याङ्क सङ्कलनको द्वितीयक स्रोतको भरपुर मात्रामा प्रयोग गरिएको छ । पहिल्यै गरिएका अनुसन्धानहरूसँग प्रस्तुत अध्ययनलाई पृथक राख्दै नवीन तथ्य खोज तथा अनुसन्धानका तौरतरिकाप्रति जानकार रहँदै आफ्नो अनुसन्धानलाई त्रुटिरहित रूपमा अघि बढाउन सम्बन्धित विषयका जर्नलहरू, पूर्वकार्यहरू र अध्ययन प्रतिवेदनहरूको सहयोग लिइएको छ । अनुसन्धानलाई नियमसम्मत राख्न र सैद्धान्तिक पक्षमा त्रुटिरहित बनाउन विविध सन्दर्भ पुस्तकहरूलाई महत्वपूर्ण साधनका रूपमा उपयोग गरिएको छ ।

तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया

यस अध्ययनमा तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि पुस्तकालयीय कार्य र क्षेत्रीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरिएको छ ।

तथ्याङ्क विश्लेषण र व्याख्या प्रक्रिया

यस अध्ययनमा तथ्याङ्क विश्लेषण र व्याख्याका लागि आगमन र वर्णनात्मक प्रयोग गर्दै प्राप्त तथ्याङ्कहरूलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । त्रुटिविश्लेषणको सैद्धान्तिक मान्यतामा आधारित हुँदै प्रस्तुत शोधकार्यलाई नेपाली भाषाको स्तरीय व्याकरणका सापेक्षतामा अघि बढाइएको छ । उपर्युक्त विधि र प्रक्रियाबाट सङ्कलित तथ्याङ्कलाई त्रुटिविश्लेषणको पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धतिअनुसार कोटि निर्धारण, सामग्री सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषण गर्दै अध्ययनलाई निष्कर्षमा पुऱ्याइएको छ । तथ्याङ्कलाई वर्गीकरण र सङ्गठन गर्ने क्रममा साङ्ख्यिकीको प्रशस्त प्रयोग गरिएको छ । तालिकीकरण, स्तम्भ चित्र र वृत्त चित्र आदिको प्रयोगबाट प्रशोधित विभिन्न तथ्याङ्कलाई प्रष्टयाइएको छ ।

अध्याय चार : नतिजा/परिणाम र छलफल

कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटि

परिचय

वाक्यगठन व्यवस्था भाषिक नियमअन्तर्गतकै एक व्यवस्था हो । वाक्य रचनाको अभिप्रायः वाक्यमा शब्दहरूको सम्बन्ध स्पष्ट हुने गरी मिलाएर राख्नु हो । यस क्रममा वाक्यगठनको प्रकृति पहिल्याई पदको क्रम र सङ्गति, विन्यास र उच्चारणको तथा वाक्य शासन र प्रयोग आदि वारे निपूर्णता प्राप्त गर्नु आवश्यक हुन्छ (पराजुली, २०५५:२०६) । यसर्थ वाक्यगठनअन्तर्गत शब्द, पदावली र उपवाक्य विचको लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, भाव, पक्ष, आदर आदिको सङ्गतिले प्रमुख भूमिका खेलेको हुन्छ । भाषाको वाक्यगठन व्यवस्थालाई ध्वनी जस्तो सार्वभौम भाषावैज्ञानिक सिद्धान्तका आधारमा व्याख्या विश्लेषण गर्न सकिँदैन । प्रत्येक भाषाको आ-आफ्नै प्रकृतिको पदक्रम, सङ्गति व्यवस्था, वाक्यढाँचा हुन्छ । तसर्थ जुन भाषाको वाक्यगठनसम्बन्धी अध्ययन गर्नुपर्ने हो सोही भाषाको वाक्यगठन व्यवस्थालाई नै उपयोगमा ल्याउनुपर्छ । अर्थात् यो विषयले भाषाविज्ञानभन्दा बढी सम्बन्धित व्याकरणसँग सम्बन्ध राख्छ । सम्बन्धित भाषिक नियम तथा त्रुटि पहिचान र विश्लेषणका लागि पनि सम्बन्धित भाषाकै व्याकरणिक व्यवस्थाको आधार लिनुपर्ने हुन्छ । प्रस्तुत शोधमा सीमाङ्कन गरिएका केही वाक्यगठन व्यवस्थासम्बन्धी आधारहरूलाई आउँदा शीर्षक-उपशीर्षकहरूमा विस्तृत चर्चा गरिएको छ ।

छ विद्यालय र ६० विद्यार्थीबाट सङ्कलित सामग्रीलाई यस अध्यायमा व्याख्या र विश्लेषण गरी त्रुटिका कारणसमेत निक्यौल गर्ने प्रयास गरिएको छ । व्याख्या र विश्लेषणको कार्य आफैँमा संवेदनशील कार्य हो । यस क्रममा वाक्यगठनगत त्रुटिको व्याख्या विश्लेषण गर्दा स्तरीय नेपाली भाषिक नियमलाई स्तरीय भाषाका रूपमा लिइएको छ । यसका सापेक्षतामा नमिल्दा वाक्यलाई त्रुटि मानी छनोट र वर्गीकरण गर्दै यस अध्यायमा ती त्रुटिको व्याख्या, विश्लेषण गरिएको छ । छ विद्यालय र ६० विद्यार्थीमाथि हरेकलाई ३० वटा प्रश्नको प्रयोग गरी १८०० वटा प्रतिक्रिया सङ्कलन गरी अनुसन्धानको केन्द्र मानिएको छ । प्राप्त प्रतिक्रियामध्येबाट उलेख्य सबै पक्षका त्रुटिलाई समावेशी रूपमा केहीको छनोट गरी व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । यस खण्डमा गरिने कार्य संवेदनशील र उपयोगी हुने भएकाले तथ्याङ्कलाई वैध, विश्वसनीय, सत्य बनाउन र विश्लेषण पक्षलाई व्यवस्थित र वैज्ञानिक

तुल्याई प्रस्तुत गर्न प्रशस्त साङ्ख्यिकीय प्रयोग गरिएको छ । साङ्ख्यिकीय प्रस्तुतिलाई स्पष्ट पार्न व्याख्येय अनुच्छेदका रूपमा तालिकाका रूपमा, स्तम्भ चित्रका रूपमा, वृत्तचित्रका रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । तथ्याङ्कीय नतिजालाई सहज रूपमा बोधगम्य बनाउन त्रुटि सङ्ख्यालाई त्रुटि प्रतिशतमा समेत रूपान्तरण गरी प्रस्तुत गरिएको छ । त्रुटि छनोटका क्रममा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीको सङ्ख्याभन्दा विद्यार्थीले गर्ने गरेको त्रुटिको महत्वपूर्ण हुने भएकाले विद्यार्थीले गरेका त्रुटिको सङ्ख्यालाई सङ्कलन, वर्गीकरण, व्याख्या र विश्लेषण गरी निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ –

लिङ्गमा गर्ने त्रुटि

स्त्री वा पुरुष जाति छुट्याउने व्याकरणिक कोटिलाई लिङ्ग भनिन्छ । नेपालीमा पोथी वा स्त्री जातिलाई जनाउने स्त्रीलिङ्ग र पुरुष जातिलाई जनाउने पुलिङ्ग गरी २ प्रकारका लिङ्गहरू रहेका छन् । यी वाहेकका कुनै व्याकरणमा नपुंसकलिङ्ग र उभयलिङ्ग भनी चर्चा गरिएको पाइने भए तापनि तिनले पुलिङ्गकै स्वभाव देखाएर वाक्यमा स्थान पाएका हुन्छन् ।

स्तरीय नेपाली सिकाइका सन्दर्भमा सामाग्री सङ्कलनका क्रममा सहभागी कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूमा नेपाली वाक्यगठनमा लिङ्गसम्बन्धी निम्न प्रश्नहरू प्रयोग परीक्षण गरी व्याख्या गरिएको छ –

- क) भाले हाँस पोखरीमा पौडिँदै छ । (स्त्रीलिङ्ग)
- ख) आज छोरी कता गइछे ? (पुलिङ्ग)
- ग) सीता भात खान्छे । (पुलिङ्ग)
- घ) तिमी बजार जान्छौ । (स्त्रीलिङ्ग)
- ङ) उनी कलम किन्छन् । (स्त्रीलिङ्ग)

उपर्युक्त प्रश्नहरूमध्ये पहिलो प्रश्नमा मानवेत्तर कर्ता 'भाले हाँस' को स्त्रीलिङ्गकर्ता 'पोथी हाँस' बनाए पनि उक्त मानवेत्तर कर्ता 'पोथी हाँस' का लागि पनि पुलिङ्गी क्रियापद 'छ' नै हुनुपर्नेमा 'छे', 'छिन्' जस्ता स्त्रीलिङ्गीबोधक क्रियापदको प्रयोग गरी त्रुटिहरू गरेका देखिन्छन् । कर्ता मानवेत्तर रहेकाले त्यसको क्रियापदमा पुलिङ्गबोधक क्रियापद नै हुन्छ भनी ज्ञानको कमीका कारणले त्यस्तो त्रुटि हुन गएको देखिन्छ । दोस्रो प्रश्नमा 'छोरी' को

एक वचन पुलिङ्गी कर्ता 'छोरो' हुनपनेमा त्रुटिपूर्ण कर्ता 'छोरा' प्रयोग गरी त्रुटि गरेको देखिन्छ । क्रियापदमा पनि 'छोरो' पुलिङ्गी कर्ताका लागि क्रियापद 'गएछ' हुनुपनेमा 'गयो', 'गए छ', 'गइछे', 'गइछ', 'गइरहेछ' जस्ता त्रुटिहरू गरेका देखिन्छन् । कुनै कुनै विद्यार्थीहरूले 'आज छोरी कता गइछे ?' भन्ने वाक्यलाई प्रश्न सम्भरेर 'घुम्न गइछे' भनी उत्तर दिएर त्रुटि गरेको देखिन्छ । चौथो प्रश्नमा 'तिमी' स्त्रीलिङ्गकर्ताका लागि 'जान्छ्यौ' क्रियापद हुनुपनेमा 'जान्छिन्', 'जान्छौ', 'जान्छे', 'जान्छी' जस्ता क्रियापदहरू प्रयोग गरी त्रुटि गरेको देखिन्छ । पाँचौ प्रश्नमा 'उनी' स्त्रीलिङ्गकर्ताका लागि 'किन्छिन्' क्रियापद हुनु पनेमा 'किन्छे', 'किन्छ', 'किर्न्छिन्' जस्ता क्रियापदहरू प्रयोग गरी त्रुटि गरेको देखिन्छ ।

त्रुटि अध्ययन विश्लेषणका लागि जम्मा ६० विद्यार्थीबाट ३०० प्रतिक्रिया सङ्कलन गरिएको र त्यसको तथ्याङ्कीय विश्लेषणबाट लिङ्गसम्बन्धी त्रुटिको अवस्था निम्नानुसार पाइएको छ -

तालिका सङ्ख्या-२

लिङ्गमा गर्ने त्रुटि

त्रुटिको क्षेत्र	विद्यालयको प्रकृति	जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या	जम्मा प्रश्न सङ्ख्या	जम्मा उत्तर सङ्ख्या	त्रुटिपूर्ण उत्तर सङ्ख्या	त्रुटि प्रतिशत	कैफियत
लिङ्ग	सामुदायिक	छात्र	१५	५	७५	५१	६८
		छात्रा	१५		७५	४९	६५
	संस्थागत	छात्र	१५		७५	४२	५६
		छात्रा	१५		७५	४५	६०
	जम्मा	६०	५	३००	१८७	६२	

माथिको तालिकाअनुसार कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूमा लिङ्गसम्बन्धी ५ वटा प्रश्नहरू निर्माण गरी प्रयोग परीक्षण गरिएका छन् । सामुदायिक र संस्थागत गरी दुई प्रकृतिका विद्यालयबाट १५/१५ छात्र र १५/१५ छात्रा गरी जम्मा ६० जना विद्यार्थीहरूलाई ५/५ वटा प्रश्नहरू दिई जम्मा ३०० उत्तर सङ्ख्या सङ्कलन गरियो । सामुदायिक विद्यालयअन्तर्गतका जम्मा ३० जना छात्रछात्राहरू मध्ये १५ छात्रहरूले जम्मा

७५ वटा उत्तरहरू दिएर ५१ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तरहरू दिएका छन् । यसरी ६८ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइयो । सामुदायिक विद्यालयअन्तर्गतकै छात्राहरूले जम्मा ७५ वटा उत्तर सङ्ख्यामा ४९ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिई ६५ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखियो । संस्थागत विद्यालयतर्फका १५ छात्रले जम्मा ७५ वटा उत्तर सङ्ख्यामा ४२ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तरहरू दिएर ५६ प्रतिशत त्रुटि गरेको र छात्राहरूले जम्मा ७५ वटा उत्तर सङ्ख्यामा ४५ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिई ६० प्रतिशत त्रुटि गरेको देखियो । जम्मा ६० जना विद्यार्थीहरूलाई ५/५ का दरले प्रश्न प्रयोग परीक्षण गर्दा जम्मा ३०० उत्तर सङ्ख्यामा १८७ त्रुटिपूर्ण उत्तर दिई ६२ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखियो ।

माथिको तालिकाको विश्लेषणको आधारमा हेर्दा लिङ्गसम्बन्धी प्रशस्त त्रुटिहरू गरेको पाइयो । तसर्थ थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई बढीभन्दा बढी ध्यानमा राखी शिक्षण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको देखिन्छ ।

वचनमा गर्ने त्रुटि

सङ्ख्या बुझाउने व्याकरणिक कोटिलाई वचन भनिन्छ । नेपालीमा एउटालाई वताउन एकवचन र एक भन्दा बढीलाई वताउन बहुवचनको प्रयोग गरिने हुनाले वचन दुई किसिमका हुन्छन् । वचन नामको सङ्ख्यासँग सम्बन्धित व्याकरणात्मक कोटि हो जसले नामको सङ्ख्यालाई जनाउँछ । नेपालीमा एकवचनबोधक कुनै खास प्रत्यय छैन र कुनै बहुवचनबोधक प्रत्यय नलागेका पदहरू नै एकवचन हुन् । बहुवचनमा प्रायः कुनै न कुनै प्रत्यय लागेको हुन्छ । नेपालीमा धेरै प्रयोग हुने बहुवचनबोधक प्रत्यय 'हरू' हो तर यो सबै पदमा प्रयुक्त हुँदैन । नेपाली भाषामा प्रायः मात्रा, वर्ण या रूप परिवर्तन गरेर अथवा प्रत्यय गाँसेर या सन्दर्भ जोडेर एकवचनलाई बहुवचन बनाइन्छ । नेपालीमा वचनका भेद नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियापदमा हुन्छ ।

स्तरीय नेपाली सिकाइका सन्दर्भमा सामग्री सङ्कलनका क्रममा सहभागी कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई नेपाली वक्यगठनमा वचनसम्बन्धी निम्न प्रश्नहरू प्रयोग परीक्षण गरी व्याख्या गरिएको छ –

क) केटाहरू कता जाँदै छन् ? (एकवचन)

ख) चराहरू आकाशमा उड्छन् । (एकवचन)

ग) घरमा को आएछ हँ ? (बहुवचन)

घ) तँ बजार जान्छस् । (बहुवचन)

ङ) मेरो छोरो असल छ । (बहुवचन)

उपयुक्त प्रश्नहरूमध्ये पहिलो र दोस्रो प्रश्नमा 'हरू' हटाए पछि एकवचन बन्ने धारणालाई पच्छ्याउँदै क्रमशः 'केटो' र 'चरो' लाई एकवचन कर्ताका रूपमा प्रयोग गरेको र 'चरो' कर्ताका लागि 'उड्छ' क्रियापद हुनुपर्नेमा 'उडिरहेछन्', 'उडदइछन्', 'उडिरहेका छन्', 'उडे', 'उडछन्' जस्ता त्रुटि गरेका देखिन्छन् । 'केटो' कर्ताका लागि 'जाँदै छ' क्रियापद हुनुपर्नेमा 'जाँदै छन्' प्रयोग गरी त्रुटि गरेको देखिन्छ । तेस्रो प्रश्नमा 'हरू' लगाए पछि बहुवचन बन्ने धारणालाई पच्छ्याउँदै 'को' को बहुवचन 'को को' नभएर 'कोहरू' बनाएर त्रुटि गरेको देखिन्छ । त्यस्तै क्रियापदमा 'आएछन्' हुनुपर्नेमा 'आएछ', 'को आएछन्', 'आएका छन्' जस्ता क्रियापदहरू प्रयोग गरी त्रुटि गरेका छन् । चौथो प्रश्नमा 'तँ' को बहुवचन 'तिमीहरू' हुनुपर्नेमा 'तँहरू' प्रयोग गरेको र क्रियापदमा 'जान्छौ' हुनुपर्नेमा 'जान्छन्', 'जान्छस्', 'जान्छो', 'जान्छै', 'जान्छन'को प्रयोग गरी त्रुटि गरेको पाइयो ।

त्रुटि अध्ययन विश्लेषणका लागि ६० विद्यार्थीहरूबाट ३०० प्रतिक्रिया सङ्कलन गरिएको र त्यसको तथ्याङ्क विश्लेषणबाट वचनसम्बन्धी त्रुटिको अवस्था निम्नानुसार पाइएको छ -

तालिका सङ्ख्या - ३

वचनमा गर्ने त्रुटि

त्रुटिको क्षेत्र	विद्यालयको प्रकृति	जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या		जम्मा प्रश्न सङ्ख्या	जम्मा उत्तर सङ्ख्या	त्रुटिपूर्ण उत्तर सङ्ख्या	त्रुटि प्रतिशत	कैफियत
वचन	सामुदायिक	छात्र	१५	५	७५	४७	६२	
		छात्रा	१५			४३	५७	
	संस्थागत	छात्र	१५			४९	६५	
		छात्रा	१५			३५	४६	
	जम्मा		६०	५	३००	१७४	५८	

माथिको तालिकाअनुसार सामुदायिक विद्यालयबाट १५/१५ छात्र-छात्रा गरी जम्मा ३० र संस्थागत विद्यालयबाट १५/१५ छात्र-छात्रा गरी जम्मा ३० जना विद्यार्थीहरू रहेका

छन् । यसरी सामुदायिक र संस्थागत दुबै गरी जम्मा ६० जना विद्यार्थीहरूमा वचनसम्बन्धी ५ वटा प्रश्न निर्माण गरी प्रयोग परीक्षण गरिएको छ । सामुदायिक विद्यालयअन्तर्गत १५ छात्रलाई ५ प्रश्नको प्रयोग परीक्षणगर्दा जम्मा ७५ वटा उत्तरहरूमा ४७ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तरहरू रहेका छन् । उनीहरूले गर्ने त्रुटि ६२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ र १५ छात्रले ७५ वटा उत्तर सङ्ख्यामा ४३ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ५७ प्रतिशत त्रुटि गरेका छन् । संस्थागत विद्यालयअन्तर्गत १५ छात्रले ४९ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ६५ प्रतिशत त्रुटि गरेका छन् । १५ छात्रले ३५ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ४६ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइयो । यसरी त्रुटिको समग्र अवस्था हेर्दा जम्मा ६० जना विद्यार्थीहरूलाई ५ का दरले प्रश्न प्रयोग परीक्षण गर्दा जम्मा ३०० उत्तर सङ्ख्यामा १७४ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ५८ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइयो ।

वचनसम्बन्धी अध्ययन अध्यापन तल्लै कक्षादेखि हुँदै आए तापनि ५८ प्रतिशत त्रुटि हुनु असन्तोषजनक रहेको देखिन्छ । तसर्थ माथिल्ला तहमा पनि थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरू का लागि वचनसम्बन्धी शिक्षण सिकाइ हुनु अपरिहार्य रहेको देखिन्छ ।

पुरूषमा गर्ने त्रुटि

नेपाली भाषामा व्यक्तिलाई बुझाउने व्याकरणिक कोटिलाई पुरूष भनिन्छ । नेपालीमा बोल्ने (वक्ता) व्यक्तिलाई प्रथम पुरूष, सुन्ने (स्रोता) व्यक्तिलाई जनाउने द्वितीय पुरूष र कुरा गरिने व्यक्ति (विषय) लाई जनाउने तृतीय पुरूष गरी तीन प्रकारका पुरूषहरू पाइन्छन् ।

स्तरीय नेपाली सिकाइका सन्दर्भमा सामग्री सङ्कलनका क्रममा सहभागि कक्षा दशमा अध्ययनरत थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा पुरूष सम्बन्धी निम्न प्रश्नहरू प्रयोग परीक्षण गरी व्याख्या गरिएको छ-

क) हामी राति १० बजेतिर सुत्थौं । (द्वितीय पुरूष)

ख) तँ कुर्सीमा बस्छस् । (तृतीय पुरूष)

ग) त्यसले कविता पढ्यो । (प्रथम पुरूष)

घ) तिनीहरू बजार गए । (द्वितीय पुरूष)

ङ) तिमीहरू के गर्दै छौ ? (तृतीय पुरूष)

उपर्युक्त प्रश्नहरूमध्ये पहिलो प्रश्नमा 'हामी' बहुवचन कर्ताका लागि द्वितीय पुरुष बहुवचन कर्ता 'तिमीहरू' हुनुपर्ने तर 'तिमी', 'उनीहरू', 'म', 'त' जस्ता त्रुटिपूर्ण कर्ताहरू प्रयोग गरेको र क्रियापदमा 'सुत्यौ' हुनुपर्नेमा 'सुत्यो', 'सुते', 'सुत्छौ', 'सुतेछौ'को प्रयोग गरी त्रुटि गरेको देखिन्छ। दोस्रो प्रश्नमा 'तँ' कर्ताको लागि तृतीय पुरुष एकवचन कर्ता 'ऊ' हुनुपर्ने तर 'राम', 'उनी', 'तँ', 'तपाइँ' जस्ता त्रुटिपूर्ण कर्ताहरू प्रयोग गरी त्रुटि गरेको र क्रियापदमा 'बस्छ' हुनुपर्नेमा 'बस्नु हुन्छ', 'बस्छस्', 'बस्छन्' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेको देखिन्छ। तेस्रो प्रश्नमा 'त्यसले' कर्ताका लागि प्रथम पुरुष 'मैले' हुनुपर्ने तर 'म', 'हामी', 'त्यो', 'त्यसले', 'उनी' जस्ता त्रुटिपूर्ण कर्ताहरू प्रयोग गरेको र क्रियापदमा 'पढे' हुनुपर्नेमा 'पढे', 'पढ्यौ', 'पढियो', 'पढ्छ' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेको देखिन्छ। चौथो प्रश्नमा 'तिनीहरू' कर्ताको द्वितीय पुरुष कर्ता 'उनीहरू' हुनुपर्ने तर 'तिनीहरू', 'उ', 'तँ', 'तिमीहरू', 'तँहरू' जस्ता त्रुटिपूर्ण कर्ताहरू प्रयोग गरेको र क्रियापदमा 'गए' हुनुपर्नेमा 'गइस्', 'गएछ', 'जान्छस्', 'गयो', 'गएँ' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेको पाइन्छ। पाँचौ प्रश्नमा 'तिमीहरू' कर्ताका लागि तृतीय पुरुष 'उनीहरू' हुनुपर्ने तर 'उ', 'उहाँहरू', 'तिनीहरू' जस्ता त्रुटिपूर्ण कर्ताहरू प्रयोग गरेको र क्रियापदमा 'गर्दै छन्' हुनुपर्नेमा 'गर्दै छ', 'गर्दै छौं', 'गर्दै हुनुहुन्छ', 'गर्ने छौं' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेको पाइयो।

त्रुटि अध्ययन विश्लेषणका लागि जम्मा ६० विद्यार्थीबाट ३०० प्रतिक्रिया सङ्कलन गरिएको र त्यसको तथ्याङ्कीय विश्लेषणबाट पुरुषसम्बन्धी त्रुटिको अवस्था निम्नानुसार रहेको पाइयो-

तालिका सङ्ख्या-४

पुरुषमा गरिने त्रुटि

त्रुटिको क्षेत्र	विद्यालयको प्रकृति	जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या	जम्मा प्रश्न सङ्ख्या	जम्मा उत्तर सङ्ख्या	त्रुटिपूर्ण उत्तर सङ्ख्या	त्रुटि प्रतिशत	कैफियत
पुरुष	सामुदायिक	छात्र	१५	५	७५	६४	८५
		छात्रा	१५		७५	५९	७८
	संस्थागत	छात्र	१५		७५	६५	८६
		छात्रा	१५		७५	६२	८२
	जम्मा	६०	५	३००	२५०	८३	

माथिको तालिकाअनुसार सामुदायिक र संस्थागत दुबै प्रकृतिका विद्यालयबाट १५/१५ जना छात्र र १५/१५ जना छात्रा गरी जम्मा ६० जना थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरू छनोट गरिएका छन् । सामुदायिक विद्यालयका १५ छात्रहरूले ५ प्रश्नको जम्मा ७५ वटा उत्तरहरू दिएका छन् । ६४ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ८५ प्रतिशत त्रुटि गरेका छन् । १५ छात्राहरूले ५९ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ७८ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । संस्थागत विद्यालयका छात्रहरूले ६५ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ८६ प्रतिशत त्रुटि गरेका छन् । छात्राहरूले ६२ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ८२ प्रतिशत त्रुटि गरेका छन् ।

माथि प्रस्तुत गरेअनुसार लिङ्ग र वचनको तुलनामा पुरूष सम्बन्धी त्रुटि प्रशस्त रहेको देखिन्छ ।

आदरमा गर्ने त्रुटि

नाम, सर्वनाम र क्रियापदले सङ्केत गर्ने व्यक्तिको सामाजिक इज्जत र प्रतिष्ठा व्यक्त गर्ने शब्द तथा पदको सङ्गतिलाई आदरार्थी भनिन्छ । समाजको मर्यादानुसार वाक्यमा आदरको व्यवहार गरिन्छ । आदर भन्नाले कुनै व्यक्तिलाई गरिने सम्मानलाई बुझिन्छ । व्याकरणमा पनि यसको अर्थ मान वा कदर गर्नु नै हो ।

स्तरीय नेपाली सिकाइका सन्दर्भमा सामाग्री सङ्कलनका क्रममा सहभागि कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा आदरसम्बन्धी निम्न प्रश्नहरू प्रयोग परीक्षण गरी व्याख्या गरिएको छ—

- क) ऊ मेलामा घुम्छ । (मध्यम आदर)
- ख) तिमी कविता पढ्छौ । (उच्च आदर)
- ग) उनी पोखरा गए । (अनादर)
- घ) तिनले गृहकार्य गरे । (उच्च आदर)
- ङ) तपाईं खेलन जानुभयो । (मध्यम आदर)

उपर्युक्त प्रश्नहरूमध्ये पहिलो प्रश्नमा 'ऊ' कर्ताका लागि आवश्यक पर्ने मध्यम आदर कर्ताका रूपमा 'उनी' हुनुपर्ने तर 'तिमी', 'तिनी', 'तँ', 'म' जस्ता त्रुटिपूर्ण कर्ताहरू प्रयोग गरेको र क्रियापदमा 'घुम्छन्' हुनुपर्नेमा 'घुम्छेस्', 'घुम्छस्', को प्रयोग गरी त्रुटि गरेको पाइन्छ । दोस्रो प्रश्नमा 'तिमी' कर्ताका लागि आवश्यक पर्ने उच्च आदर कर्ताका

रूपमा 'तपाइँ' हुनुपर्ने तर 'तपाइ' को प्रयोग गरेको र क्रिपदमा 'पढ्नुहुन्छ' हुनुपर्नेमा 'पढ्नु हुँदै छ' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेको पाइन्छ । तेस्रो प्रश्नमा 'उनी' कर्ताका लागि आवश्यक पर्ने अनादर कर्ताका रूपमा 'ऊ' हुनुपर्ने तर 'तँ', 'उनी', 'उनीहरू' जस्ता त्रुटिपूर्ण कर्ताहरू को प्रयोग गरेको र क्रियापदमा 'गये', 'जा' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेको पाइन्छ । चौथो प्रश्नमा 'तिनले' कर्ताका लागि आवश्यक पर्ने उच्च आदरका रूपमा 'तपाइँले' हुनुपर्नेमा 'उनले', 'तपाइ', 'तिनले' जस्ता त्रुटिपूर्ण कर्ता प्रयोग गरेको र क्रियापदमा 'गर्नुभयो' हुनुपर्नेमा 'गरनोभयो', 'गरियो', 'गर्नु हुन्छ', 'गर्नु हुनुहुन्छ' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेको पाइन्छ । पाँचौ प्रश्नमा 'तपाइँ' कर्ताका लागि आवश्यक पर्ने मध्यमा आदर कर्ताका रूपमा 'तिमी' हुनुपर्नेमा 'उ', 'उनी', 'तँ', 'तपाइ' जस्ता त्रुटिपूर्ण कर्ता प्रयोग गरेको र क्रियापदमा 'गयौ' हुनुपर्नेमा 'गइन', 'जायो', 'गयो', 'जाउ', 'जानुभयो', 'जायौ' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेको पाइयो ।

त्रुटि अध्ययन विश्लेषणका लागि जम्मा ६० विद्यार्थीबाट ३०० प्रतिक्रिया सङ्कलन गरिएको र त्यसको तथ्याङ्कीय विश्लेषणबाट आदरसम्बन्धी त्रुटिको अवस्था निम्नानुसार पाइएको छ -

तालिका सङ्ख्या-५

आदरमा गर्ने त्रुटि

त्रुटिको क्षेत्र	विद्यालयको प्रकृति	जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या		जम्मा प्रश्न सङ्ख्या	जम्मा उत्तर सङ्ख्या	त्रुटिपूर्ण उत्तर सङ्ख्या	त्रुटि प्रतिशत	कैफियत	
आदर	सामुदायिक	छात्र	१५	५	७५	६४	८५		
		छात्रा	१५			६९	८९		
	संस्थागत	छात्र	१५			७५	६५	८६	
		छात्रा	१५			७५	६३	८४	
	जम्मा		६०	५	३००	२५३	८४		

माथिको तालिकाअनुसार कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरू मा आदरसम्बन्धी ५ वटा प्रश्नहरू निर्माण गरी प्रयोग परीक्षण गरिएका छन् । सामुदायिक र संस्थागत गरी दुवै प्रकृतिका विद्यालयबाट १५/१५ जना छात्र र १५/१५ जना छात्रा गरी जम्मा ६० जना विद्यार्थीहरूलाई ५/५ वटा प्रश्नहरू दिई ३०० उत्तर सङ्ख्या सङ्कलन गरियो । सामुदायिक विद्यालयअन्तर्गतका जम्मा ३० जना छात्र-छात्राहरू मध्ये १५ जना छात्रहरूले ६४ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ८५ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । १५ जना छात्राहरूले ६१ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ८१ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । संस्थागत विद्यालय तर्फ १५ छात्रले ६५ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ८६ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । १५ जना छात्राले त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ८४ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखियो ।

माथिको तालिकाअनुसार थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनका क्रममा लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदरमध्ये सबैभन्दा बढी आदरमा त्रुटि गरेको पाइयो ।

पदक्रममा गर्ने त्रुटि

कुनै पनि वाक्यमा नाम, सर्वनाम, विशेषण र अव्यय जस्ता पदहरू आएका हुन्छन् । वाक्यमा आएका यस्ता पदहरू क्रमिक रूपमा रहने क्रमलाई पदक्रम भनिन्छ । पदक्रम नमिल्नाले वाक्य व्याकरणिक रूपमा अशुद्ध मात्र हुने होइन, वाक्यलाई बुझ्नै पनि सकिन्न । नेपालीमा व्याकरणात्मक र आलङ्कारिक गरी दुइ प्रकारका पदक्रम छन् । जसलाई क्रमशः सामान्य र विशिष्ट पनि भन्ने गरिन्छ । व्याकरणले भाषिक व्यवस्था नियन्त्रण गर्दछ । भाषिक अनुशासन कायम गर्नका लागि भाषा प्रयोगका सामान्य क्षेत्रमा प्रचलित मौखिक अभिव्यक्ति र लेख्य ढाँचामा उपयोग गरिने व्याकरणसम्मत पदक्रमलाई सामान्य पदक्रम भनिन्छ । साहित्य भाषाको विशिष्ट प्रयोग क्षेत्र हो । साहित्यमा भाषाको विशेष सम्प्रेषण र विशेष प्रयोजनका निम्ती व्याकरणिक पदक्रमको नियमलाई ख्याल नगरी प्रयोग गरिएको हुन्छ । साहित्यका पद्य रचनाका सिलसिलामा अर्थमा बढी महत्व दिन, लयको तालमेल स्थापित गर्न र अभिव्यक्तिलाई आकर्षक र रोचक बनाउन विशिष्ट वा आलङ्कारिक पदक्रमको प्रयोग गरिन्छ । यसलाई साहित्यिक पदक्रम वा आलङ्कारिक पदक्रम भनिन्छ । प्रस्तुत शोधमा सामान्य वा व्याकरणिक पदक्रमको मात्र चर्चा गरिएको छ ।

स्तरीय नेपाली सिकाइका सन्दर्भमा सामग्री सङ्कलनका क्रममा सहभागि कक्षा १० मा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरू नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गरेका त्रुटिहरू

परिशिष्ट १ मा राखिएका व्याकरणिक पदक्रमसम्बन्धी प्रश्नहरूको त्रुटिपूर्ण उत्तरहरूको व्याख्या निम्नानुसार गरिएको छ ।

उल्लिखित प्रश्नहरूमध्ये पहिलो प्रश्नको त्रुटिपूर्ण प्रतिक्रियामा कर्ता 'कृष्णले' लाई नमानेर 'गोपिनीहरूलाई' कर्ता मानेर 'गोपिनीहरूलाई कृष्णले चिट्ठी पठाए' बनाएर त्रुटि गरेका छन् । प्रश्न नम्बर २ र ३ मा कर्ता+कर्म+क्रियायोगी+क्रियाको संरचनाअनुसार वाक्य निर्माण नगरी कर्तापछि क्रियायोगीहरू क्रमशः 'सरासर' र 'हतारमा' प्रयोग गरी त्रुटि गरेका छन् । प्रश्न नं. ४ मा 'त' निपातलाई क्रियापदपछाडि राखेर त्रुटि गरेका छन् । प्रश्न नं. ५ मा 'आज छोराले' हुनुपर्नेमा 'छोराले आज' राखेर त्रुटि गरेको देखिन्छ । प्रश्न नं. ६ मा सर्वप्रथम कर्ता 'श्यामले' हुनुपर्ने, त्यसपछि अप्रत्यक्ष कर्म 'हरिलाई', त्यसपछि प्रत्यक्ष कर्म 'कलम' र अन्तिममा क्रियापद 'दियो' हुनुपर्ने तर सोनभएर अप्रत्यक्ष कर्म 'हरिलाई' कर्ताका रूपमा प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको देखिन्छ । प्रश्न नं. ७ मा 'तिमीले भविष्यमा के गर्ने लक्ष्य' हुनुपर्नेमा 'तिमीले गर्ने भविष्यमा के लक्ष्य' वाक्यको पदक्रम राखेर त्रुटि गरेका छन् । प्रश्न नं. ९ मा 'उनीहरू यात्रा सधैं' पदक्रम राखेर त्रुटि गरेका छन् । त्यसैगरी प्रश्न नं. १० मा 'भाइ उसको गयो ससुराली उसको' त्रुटिपूर्ण पदक्रम राखेर त्रुटि गरेको देखिन्छ ।

त्रुटि अध्ययन विश्लेषणका लागि ६० विद्यार्थीबाट पदक्रमसँग सम्बन्धित १० वटा प्रश्नको प्रयोग गरी जम्मा ६०० उत्तर सङ्ख्या सङ्कलन गरिएको र त्यसको तथ्याङ्किय विश्लेषणबाट पदक्रम सम्बन्धी त्रुटिको अवस्था निम्नानुसार पाइएको छ -

तालिका सङ्ख्या-६

पदक्रममा गर्ने त्रुटि

त्रुटिको क्षेत्र	विद्यालयको प्रकृति	जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या		जम्मा प्रश्न सङ्ख्या	जम्मा उत्तर सङ्ख्या	त्रुटिपूर्ण उत्तर सङ्ख्या	त्रुटि प्रतिशत	कैफियत
पदक्रम	सामुदायिक	छात्र	१५	१०	१५०	९५	६३	
		छात्रा	१५		१५०	९०	६०	
	संस्थागत	छात्र	१५		१५०	८०	५३	
		छात्रा	१५		१५०	९२	६१	
	जम्मा		६०	१०	६००	३५७	५९	

माथिको तालिकानुसार कक्षा दशमा अध्ययनरत ६० जना थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरूमा पदक्रमसम्बन्धी १० वटा प्रश्नहरू निर्माण गरी प्रयोग परीक्षण गरिएका छन् । प्रयोग परीक्षणका क्रममा सामुदायिक विद्यालयबाट १५ जना छात्र र १५ जना छात्रा छनोट गरिएका छन् । १५ जना छात्रहरूमा १० वटा प्रश्नको प्रयोग परीक्षण गर्दा जम्मा १५० वटा उत्तरहरू दिएका छन्, जसमध्ये ९५ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ६३ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी १५ छात्राहरूमा १० वटा प्रश्नको प्रयोग परीक्षण गर्दा जम्मा १५० वटा उत्तरहरू दिएका छन्, जसमध्ये ९० वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ६० प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । संस्थागत विद्यालयतर्फ १५ छात्र र १५ छात्रामा छात्रहरूले ८० वटा त्रुटिपूर्ण उत्तरहरू दिएर ५३ प्रतिशत त्रुटि गरेका छन् भने छात्राहरूले ९२ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ६१ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । ६० जना विद्यार्थीहरूलाई १०/१० वटा प्रश्न प्रयोग परीक्षण गर्दा जम्मा ६०० उत्तर सङ्ख्यामा ३५७ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ५९ प्रतिशत त्रुटि भएको देखियो ।

माथिको तालिकाको विश्लेषणबाट ५० प्रतिशत भन्दा माथि त्रुटि देखिनुमा कक्षा दशमा थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई विशेष महत्व दिँदै पदक्रम शिक्षण गर्नु आवश्यक रहेको देखिन्छ ।

त्रुटिहरूको तुलनात्मक तथा समग्र अवस्था

प्रस्तुत अध्ययनमा सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयलाई मध्यनजर गरी नमुना छनोटका रूपमा लिइएका थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूको तुलनात्मक तथा समग्र अवस्थालाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ -

तालिका सङ्ख्या-७

त्रुटिहरूको तुलनात्मक अवस्था

क्र.सं.	त्रुटिको क्षेत्र	विद्यालयको प्रकृति	जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या	जम्मा प्रश्न सङ्ख्या	जम्मा उत्तर सङ्ख्या	त्रुटिपूर्ण उत्तर सङ्ख्या	त्रुटि प्रतिशत	कैफियत
१.	लिङ्ग	सामुदायिक	३०	५	१५०	१००	६६	
		संस्थागत	३०		१५०	८७	५८	

२.	वचन	सामुदायिक	३०	५	१५०	९०	६०	
		संस्थागत	३०		१५०	८४	५६	
३.	पुरूष	सामुदायिक	३०	५	१५०	१२३	८२	
		संस्थागत	३०		१५०	१२७	८४	
४.	आदर	सामुदायिक	३०	५	१५०	१२५	८३	
		संस्थागत	३०		१५०	१२८	८५	
५.	पदक्रम	सामुदायिक	३०	१०	३००	१८५	६१	
		संस्थागत	३०		३००	१७२	५७	

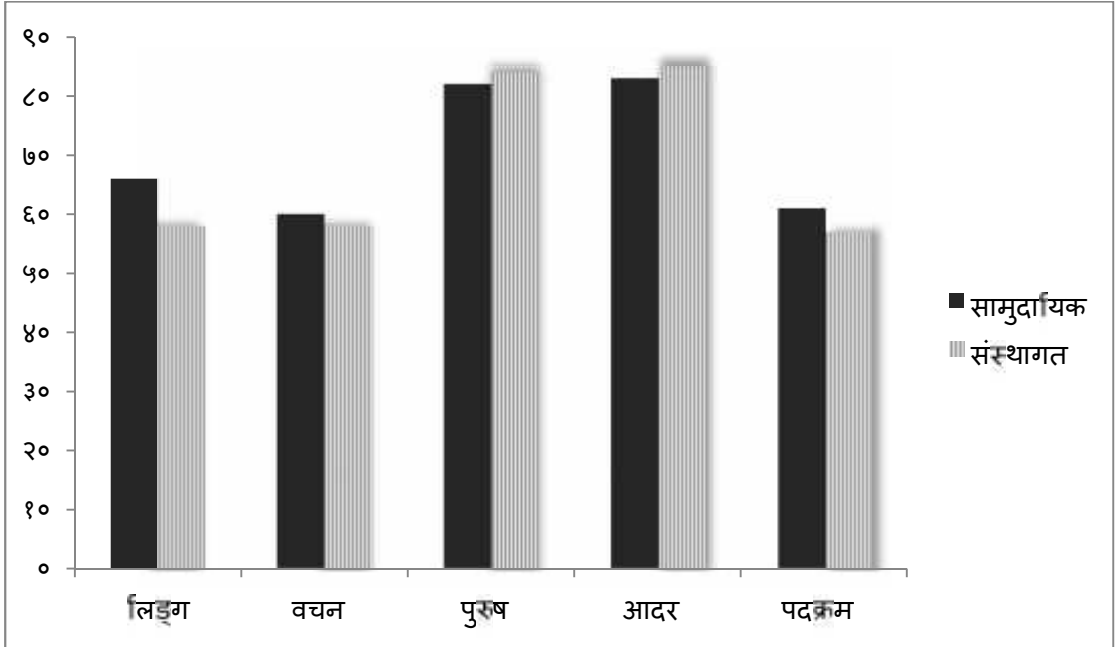
माथिको तालिकानुसार कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूमा नेपाली भाषा वाक्यगठनमा लिङ्ग, वचन, पुरूष, आदर र पदक्रमलाई त्रुटिको क्षेत्र छनोट गरी प्रयोग परीक्षण गरिएको छ । सामुदायिक र संस्थागत दुई प्रकृतिका विद्यार्थीहरू गरी जम्मा ६० जना विद्यार्थीहरू रहेका छन् । ६० जना विद्यार्थीहरूमा लिङ्गसम्बन्धी ५ वटा प्रश्नहरू प्रयोग परीक्षण गर्दा सामुदायिक विद्यालयका ३० जना विद्यार्थीहरूले जम्मा १५० वटा उत्तर दिई १०० वटा त्रुटिपूर्ण उत्तरहरू रहेका छन् र ६६ प्रतिशत त्रुटिहुन गएको देखियो । संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ८६ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ५८ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखियो । त्रुटिक्षेत्र वचनअन्तर्गत सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूले ६० प्रतिशत र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले ५६ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखियो । यसरी त्रुटिक्षेत्र लिङ्ग र वचनमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको त्रुटि प्रतिशत बढी रहेको देखिन्छ । त्रुटिक्षेत्र पुरूषमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू ८२ प्रतिशत र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ८४ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । त्रुटिक्षेत्र आदरमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू ८३ प्रतिशत र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ८५ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । यसरी त्रुटिक्षेत्र पुरूष र आदरमा संस्थागतभन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूले कम त्रुटि गरेको पाइयो । त्रुटिक्षेत्र पदक्रममा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूले ६१ प्रतिशत र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले ५७ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइयो ।

उपर्युक्त तथ्याङ्कीय विवरणलाई सहजपूर्ण ढङ्गले प्रस्तुत गर्न स्तम्भचित्रमा

निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ -

चित्र सङ्ख्या-१

त्रुटिहरूको तुलनात्मक अवस्था

कक्षा दशमा अध्ययनरत थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठनअन्तर्गत लिङ्ग, वचन, पुरूष, आदर र व्याकरणिक पदक्रमको त्रुटिहरूलाई समग्रमा निम्नानुसारको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ -

तालिका सङ्ख्या-८

त्रुटिहरूको समग्र अवस्था

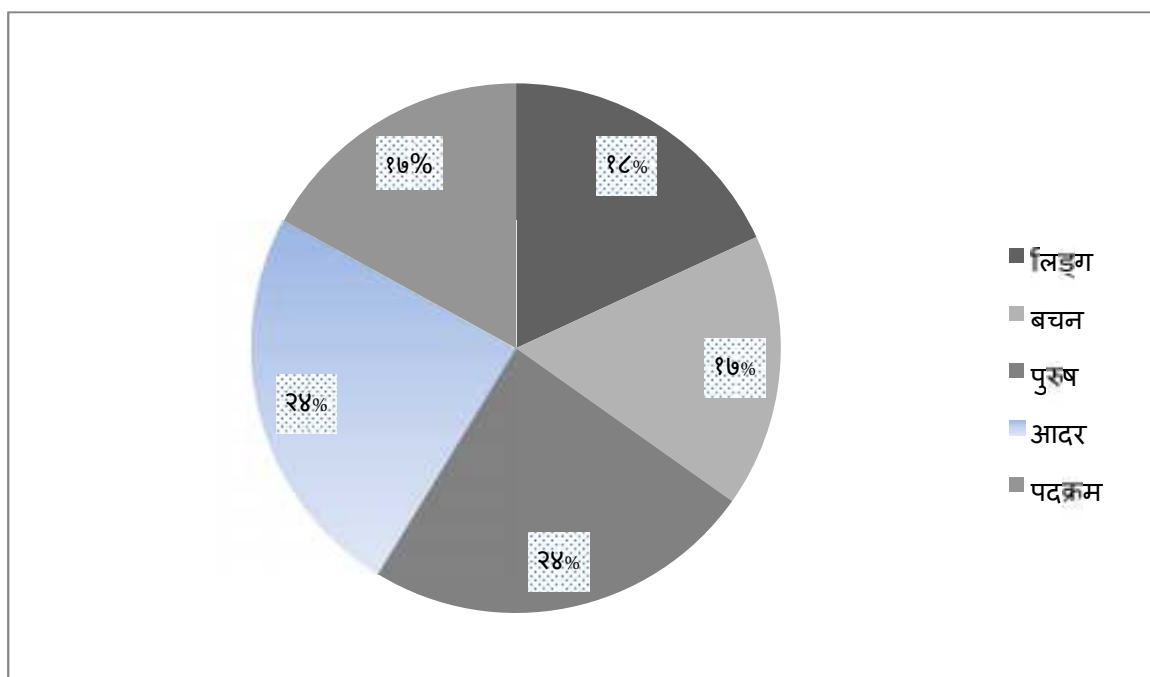
क्र.सं.	त्रुटिक्षेत्र	जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या	जम्मा प्रश्न सङ्ख्या	जम्मा उत्तर सङ्ख्या	त्रुटिपूर्ण उत्तर सङ्ख्या	त्रुटि प्रतिशत	कैफियत
१.	लिङ्ग	६०	५	३००	१८७	६२	
२.	वचन		५	३००	१७४	५८	
३.	पुरूष		५	३००	२५०	८३	
४.	आदर		५	३००	२५३	८४	
५.	पदक्रम		१०	६००	३५७	५९	

माथिको तालिकानुसार त्रुटिक्षेत्र लिङ्गान्तर्गत जम्मा ६० जना विद्यार्थीहरूलाई ५ वटा प्रश्न प्रयोग परीक्षण गर्दा ३०० उत्तर सङ्ख्यामा १८७ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ६२ प्रतिशत त्रुटि गरेको, त्रुटि क्षेत्र वचनान्तर्गत १७४ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ५८ प्रतिशत त्रुटि गरेको, त्रुटि क्षेत्र पुरुष अन्तर्गत २५० वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ८३ प्रतिशत त्रुटि गरेको, त्रुटि क्षेत्र आदरान्तर्गत २५३ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ८४ प्रतिशत त्रुटि गरेको र पदक्रममा ६०० उत्तर सङ्ख्यामा ३५७ वटा त्रुटिपूर्ण उत्तर दिएर ५९ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । त्रुटिको समग्र अवस्थालाई हेर्दा सबभन्दा बढी आदरमा, त्यसपछि पुरुषमा, त्यसपछि लिङ्गमा, त्यसपछि पदक्रममा, त्यसपछि वचनमा क्रमशः ८४ प्रतिशत, ८३ प्रतिशत, ६२ प्रतिशत, ५९ प्रतिशत रहेको छ ।

विद्यार्थीहरूबाट सङ्कलित त्रुटिहरूको समग्र अवस्थालाई वृत्तचित्रबाट निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ -

चित्र सङ्ख्या-२

त्रुटिहरूको समग्र अवस्था

छलफल/व्याख्या

प्रस्तुत शोध स्तरीय नेपाली सिकाइका सन्दर्भमा कक्षा-१० का विद्यार्थीहरूमा पाइने वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन गर्ने उद्देश्यका साथ तयार पारिएको हो । शोधको

प्रमुख सैद्धान्तिक आधारका रूपमा त्रुटिविश्लेषणलाई लिइएको छ । त्रुटिविश्लेषणले त्रुटि पहिचानदेखि त्यसका कारण तथा निराकरणका लागि सुझावसम्म दिने कार्य गर्दछ । यसर्थ अधिल्ला अध्याय र अधिल्ला शीर्षक-उपशीर्षकहरूमा चर्चा गरिएका विविध वाक्यगठनका आधारभूत तत्व र ती तत्वअन्तर्गत पाइएका त्रुटिहरूको कारण पहिल्याउन यहाँ विविध प्रक्रियाहरू अपनाइएको छ । त्रुटिका भाषिक, शैक्षिक तथा अन्य कारणहरू पहिल्याउन शोध सामग्री (त्रुटि)को पहिचान र वर्गीकरण पश्चात सम्बन्धित भाषाशिक्षक, शोधकर्ता, भाषिक ज्ञाता, समुदायका शिक्षित वर्ग आदिको औपचारिक छलफल गरिएको थियो । साथै अन्तरभाषिक कारण पहिल्याउन शोधकार्यका प्रतिवेदनहरू, सम्बन्धित भाषाका सचेत प्रयोक्ता, त्यस भाषाको भाषिक व्यावस्थाका सन्दर्भ पुस्तक, व्याकरण आदिको सहयोग लिइएको छ । भाषान्तरिक कारणहरू पहिल्याउन नेपाली भाषाका केही वर्णनात्मक व्याकरण र केही प्रस्तावित व्याकरणहरूलाई स्रोत मानी त्यसबाट सुझाइएको स्तरीय मानक नेपाली भाषिक नियमका सापेक्षतामा रही त्रुटिलाई केलाउने काम गरिएको छ । यसरी निक्यौल गरिएका त्रुटिका कारणहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ—

अन्तरभाषिक कारण

त्रुटिविश्लेषणको सैद्धान्तिक मान्यताअनुसार त्रुटिको कारण नै अन्तरभाषिक अवस्था हो । यसैअनुसार नेपाली बाहेकका भाषिक समुदायका विद्यार्थीमा अन्तरभाषिक कारणले अधिकांश मात्रामा त्रुटि गरेको पाइन्छ । मातृभाषी भाषिक नियमको प्रभाव स्वरूप त्यसको नकारात्मक सामान्यीकरण दोस्रो भाषाको रूपमा नेपालीमा परेमा यस्तो अवस्थाले त्रुटिको सिर्जना गर्दछ । थारूभाषामा पुरुष सङ्गतिमा लिङ्गभेद हुँदैन तर नेपालीमा पुरुष सङ्गतिमा लिङ्गभेद हुन्छ । यस अवस्थाले नेपालीमा निम्न प्रकृतिको त्रुटिको सिर्जना गरेको पाइएको छ —

तिमी बजार जान्छौ । (पुलिङ्ग) → त्याँ बजार जेछै (पुलिङ्ग, थारू भाषा)

तिमी बजार जान्छ्यौ । (स्त्रीलिङ्ग) → त्या बजार जेछै । (स्त्रीलिङ्ग थारू भाषा)

त्यस्तै वचनको प्रभाव पनि क्रियापदमा फरक परेको पाइँदैन । जुनस्कै वचनमा पनि उही रूपको क्रियापदको प्रयोग गरिन्छ । जस्तै —

चराहरू आकाशमा उड्छन् । (बहुवचन) → नेपाली भाषा

चरैना मेघमे उड्छी । (बहुवचन) → थारू भाषा

चरो आकाशमा उड्छ । (एकवचन) → नेपाली भाषा

चरैरा मेघमे उड्छी । (एकवचन) → थारू भाषा

उपर्युक्त प्रकारका त्रुटिहरू सामग्री सङ्कलनका क्रममा नेपाली वाक्यगठनमा वचनको प्रभाव क्रियापदमा नेपाली एकवचन र बहुवचन कर्ताका लागि एउटै क्रियापदमा नपारी एकवचन र बहुवचन कर्ताका लागि एउटै क्रियापदको प्रयोग प्रयोग गरिएको छ ।

उपर्युक्त प्रकारका त्रुटिहरू सामग्री सङ्कलनका क्रममा अधिक रूपमा पाइएको छ । तसर्थ यसले त्रुटिको महत्वपूर्ण कारकको भूमिका खेलेरहेको कुरालाई पुष्टि गरेको छ ।

भाषान्तरिका कारण

कुनै अवस्थामा एउटै भाषाको भाषिक नियमले अर्को भाषाको भाषिक नियम सिकाइमा नकारात्मक सामान्यीकरण प्रभाव पारी त्रुटिको सिर्जना गरिरहेका हुन्छ । अर्थात् नेपाली सिकाइका सन्दर्भमा नेपालीकै भाषिक नियमले अर्को नियम सिक्दा बाधा पुऱ्याउने प्रकृतिको अवस्थालाई भाषान्तरिक कारण मानिन्छ । जस्तै—

घरमा को आएछ हँ । (एकवचन) → घरमा कोहरू आएछ हँ । (बहुवचन)

यस्तो अवस्थामा 'हरू' लगाएर बहुवचन बनाउने व्याकरणिय नियमका कारणले 'को को आएछन्' नबनाएर 'कोहरू आएछ' बनाएर त्रुटि हुन गएको देखिन्छ । तसर्थ यसलाई पनि त्रुटिको एउटा प्रत्यक्ष कारणको रूपमा लिइएको छ ।

शैक्षिक कारण

शिक्षा क्षेत्रका केही नैराश्यपूर्ण अवस्थाले त्रुटिका कारकको जन्म गराएको पाइएको छ । अधिकांश विद्यालयमा भाषा सिकाइका लागि शिक्षक बहुभाषी नरहेका पाइएको छ । यसले गर्दा त्रुटिलाई समयमै रोक्न असम्भव प्रायः भइरहेको देखिन्छ । त्यस्तै शिक्षकले कक्षामा अझै पनि भाषातत्वलाई भन्दा विषयवस्तुलाई घोकाउने प्रवृत्ति देखिएको छ । यसले भाषिक सिपको सट्टा ज्ञानको पक्षमात्र बढाउने काम गरिरहेको छ । सरकारको ठुलो प्रयास र लगानीका बावजुत अझै पनि विद्यालयमा नेपाली मूल विषय भएका शिक्षक नेपाली भाषा शिक्षकका रूपमा नरहेको, कतिपय विद्यालयमा मा.वि. तहको नेपाली विषयशिक्षकको अभावमा तल्लो तहका शिक्षकहरू बाटै अध्ययन, अध्यापन भइराखेको, निगमन विधिको प्रयोग तथा व्याख्यान विधिको निरसिलो ढङ्गले उपयोग गरेको पाइएको छ

। अभै पनि तालिम नपाएका शिक्षकहरूले नेपाली शिक्षण गरिरहेको दयनीय अवस्था देखिएको छ । त्रुटि हुनुमा नेपाली भाषाप्रतिको उदासीनताले पनि प्रमुख भूमिका खेलेको देखिन्छ । नेपाली जसले पढाए पनि हुन्छ भन्ने सङ्कीर्ण सोचले त्रुटिको मात्रालाई बढाएको पाइन्छ । एक हिसाबले त्रुटि पाइनुको अर्थ विद्यार्थीले सिकेनन् र शिक्षकले प्रभावकारी ढङ्गले पढाएनन् भन्ने पनि लाग्छ । प्राप्त त्रुटिका कारणका रूपमा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक पनि थोरबहुत जिम्मेवार देखिन्छन् । पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक दुवैमा दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिकने सिकारूका सम्बन्धित विद्यार्थीहरू त्रुटिको शिकार बन्ने गरेको पाइएको छ ।

अन्य कारण

प्राप्त त्रुटिका अन्य कारणका रूपमा प्रश्नावलीको कठिनाई स्तर, प्रश्न छनोटको समावेशीपन, उदारकक्षोन्नतिको अप्रभावकारी कार्यान्वयन, त्रुटिविश्लेषणको प्रभावकारिता जस्ता कारणले पनि भूमिका खेलेका हुन्छन् । यसको प्रयोग गर्दा माथिल्लो स्तरको भाषाको प्रयोग गरेको ठान्ने प्रचलन पनि पाइएको छ । कतिपय शब्दको शुद्ध रूप थाहा हुँदाहुँदै पनि फेसनका रूपमा अत्यधिक प्रयोग गरी त्रुटिगरेको पाइन्छ ।

त्यस्तै कतिपय विद्यालयमा शिक्षकले, विद्यार्थी-विद्यार्थीबिच र समाजमा नेपाली बाहेकका भाषालाई अत्यधिक प्रयोग गरिएको पाइएकाले त्रुटिका कारणका रूपमा स्तरीय नेपाली भाषिक वातावरणको अभावलाई पनि लिइएको छ । भाषिक वातावरणको अभावलाई पनि लिइएको छ । भाषिक वातावरण, शिक्षण विधि, सामग्री तथा शिक्षक उपयुक्त नहुनु, दक्ष भएका विद्यालयमा पनि केही विद्यार्थीमा तत्परता, अभिप्रेरणा, भाषिक आवश्यकताको खाँचो, सामाजिक दबाव आदि नदेखिएकाले पनि तिनीहरूबाट अधिक रूपमा त्रुटि गरेको पाइएको छ । यसरी सम्पूर्ण पक्षद्वारा त्रुटिपूर्ण प्रयोगलाई सघाउन पुऱ्याएको पाइएको छ ।

अध्याय पाँच : निष्कर्ष, सुझाव तथा उपयोगिता

निष्कर्ष :

त्रुटिविश्लेषण एउटा व्यवस्थित कार्य हो जहाँ त्रुटि पहिचानदेखि त्रुटि निराकरणसम्म चरणबद्ध प्रक्रियाहरूलाई व्यवस्थित र स्पष्ट रूपले अधि बढाइएको हुन्छ। यसैअनुसार पूर्व अध्यायहरूमा उल्लेख गरिएअनुसार त्रुटिको पहिचान, वर्गीकरण, व्याख्या र विश्लेषणबाट प्राप्त निष्कर्षात्मक तथ्यलाई यस अध्यायमा निष्कर्षका रूपमा राखी निराकरणका लागि सुझाव तथा थप अध्ययनका बाटाहरू समेतलाई खुलाइएको छ। त्रुटिविश्लेषण प्रायोगिक भाषाविज्ञानको एउटा त्यस्तो शाखा हो जसले त्रुटिलाई स्वभाविक र सकारात्मक रूप लिनै यसको पहिचान, वर्गीकरण, विश्लेषण गरी कारण र निराकरणका उपायसमेतलाई सुझाउने प्रयास गर्दछ। प्रस्तुत शोधमा त्रुटिको भाषाकोटिगत क्षेत्रअन्तर्गत पनि वाक्यगठनगत क्षेत्रमा केन्द्रित भई वाक्यगठनका केही आधारभूत तत्वअन्तर्गत सीमित रही सामग्री छनोट र अध्ययन विश्लेषण गरिएका छ। त्रुटि भाषालाई बेवास्ता गर्दै सोभै हटाउन खोज्नु मूर्खतापूर्ण कार्य हो भने ती त्रुटिलाई अध्ययन विश्लेषण गरी सिकारूको अवस्था बुझी त्यसअनुसारको निराकरणात्मक कदम चाल्नु चाहिँ बुद्धिमत्तापूर्ण कार्य बनेको पाइन्छ। यही परिप्रेक्ष्यमा थारू मातृभाषी विद्यार्थीमा निहित त्रुटिको अवस्थालाई पहिचान गरी वर्गीकरण, व्याख्या र विश्लेषण गरिएको छ। उक्त विश्लेषणको निष्कर्षलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ –

क) कक्षा-१० मा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीमा पाइएका त्रुटिअन्तर्गत लिङ्गसम्बन्धी जम्मा त्रुटि ६२ प्रतिशत गरेका पाइएको छ। जसमध्ये सामुदायिक विद्यालयअन्तर्गतका छात्राहरू ६८ प्रतिशत र छात्राहरू ६५ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइयो। त्यसैगरी संस्थागत विद्यालय तर्फ छात्राहरूले ५६ प्रतिशत र छात्राहरूले ६० प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ। मानवेत्तर कर्ताका लागि पनि स्त्रीलिङ्ग क्रियापदको प्रयोग, स्त्रीलिङ्ग एकवचन कर्ताको पुलिङ्गी कर्ता बहुवचन पुलिङ्गी क्रियापदको प्रयोग गरेको, उनी कर्तामा 'किन्छे' क्रियापदको प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको देखिन्छ।

ख) सङ्कलित त्रुटिहरू मध्ये वचनसम्बन्धी जम्मा त्रुटि ५८ प्रतिशत भएको देखिन्छ। वाक्य प्रयोगका सन्दर्भमा बहुवचनका तात्पर्यका रूपमा रूपायन गर्दा एकवचनबोधक रूपायनलाई राखिएको देखिन्छ। वचनअन्तर्गतको सङ्गति व्यवस्थामा विशेष गरी कर्ता-

क्रिया सङ्गतिअन्तर्गतका प्रयोगहरूमा विद्यार्थीले सर्वाधिक त्रुटिहरू गरेको पाइएको छ । कतिपय एकवचन कर्ताका बहुवचनसम्बन्धी अज्ञानताका कारणले समेत त्रुटि गरेको देखिन्छ ।

ग) स्तरीय नेपाली भाषाका पुरुष व्यवस्थाअन्तर्गत जम्मा त्रुटि ८३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । जसअन्तर्गत सामुदायिक विद्यालयका छात्र ८५ प्रतिशत र छात्राहरूले ७८ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी संस्थागत विद्यालयतर्फ छात्रहरूले ८६ प्रतिशत र छात्राहरूले ८२ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । पुरुषअन्तर्गतको सङ्गति व्यवस्थामा सङ्ख्याका हिसाबले कर्ता-क्रिया सङ्गतिअन्तर्गत पाइएका त्रुटि धेरै छन् । कतिपय त्रुटिहरू पुरुषका प्रकारसम्बन्धी ज्ञानका अभावका कारणले पनि गरेको देखिन्छ ।

घ) स्तरीय नेपाली भाषा सिकाइका सन्दर्भमा आदर व्यवस्थाअन्तर्गत अधिकांश रूपमा मध्यम र उच्च आदरार्थीका स्थानमा अनादरार्थी पदको प्रयोग गरेको पाइएको छ । आदरअन्तर्गतको सङ्गति व्यवस्थामा कर्ता-क्रियाको उपयुक्त मेलमा समेत त्रुटि गरेको देखिन्छ । आदरसम्बन्धि जम्मा त्रुटि ८४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । जसअन्तर्गत सामुदायिक विद्यालयतर्फका छात्र ८५ प्रतिशत र छात्राहरूले ८१ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी संस्थागत तर्फ छात्रहरू ८६ प्रतिशत र छात्राहरू ८४ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ ।

ङ) स्तरीय नेपाली भाषा सिकाइका सन्दर्भमा व्याकरणिक पदक्रम व्यवस्थाअन्तर्गत जम्मा त्रुटि ५९ प्रतिशत गरेको देखिन्छ । सामुदायिक विद्यालयका छात्रहरूले ६३ प्रतिशत र छात्राहरूले ६० प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी संस्थागत विद्यालय तर्फका छात्रहरूले ५३ प्रतिशत र छात्राहरू ६१ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिन्छ । व्याकरणिक संरचना कर्ता+कर्म+क्रिया हुनु पर्ने ठाउँमा कर्ता+क्रिया+कर्म गरेर त्रुटि गरेका छन् भने कतिपय ठाउँमा अन्धाधुन्ध रूपमा पदहरू राखेर त्रुटि गरेका छन् ।

च) समग्र त्रुटि क्षेत्रको अवस्थालाई हर्दा कक्षा-१० मा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा धेरै आदरअन्तर्गत ८४ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइएको छ । त्यस्तै दोस्रोमा पुरुषअन्तर्गत ८३ प्रतिशत, चौथोमा पदक्रमअन्तर्गत ५९ प्रतिशत, तेस्रोमा लिङ्ग अन्तर्गत ६२ प्रतिशत र पाँचौमा वचनअन्तर्गत ५८ प्रतिशत त्रुटि भएको पाइएको छ ।

छ) स्तरीय नेपाली भाषा सिकाइका सन्दर्भमा लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर तथा व्याकरणिक

पदक्रममा विभिन्न खाले त्रुटिहरू गरेकै छन् । साथसाथै वर्णविन्यासमा पनि प्रशस्त त्रुटिहरू गरको देखिन्छन् ।

ज) विद्यार्थीमा पाइएका त्रुटिहरूका कारणहरू मध्ये प्रमुख रूपमा अन्तरभाषिक, भाषान्तरिक, शैक्षिक तथा अन्य कारणलाई पहिल्याएको छ । दुई भाषिक नियम बीचको सङ्क्रमण तथा एउटै भाषिक नियम बीचको सङ्क्रमणबाट नकारात्मक सामान्यीकरण भई केही त्रुटिहरू भएका देखिएको छ भने केही त्रुटिहरू नेपाली भाषालाई विषयवस्तु शिक्षणका रूपमा प्रयोग गरिनु, तालिम प्राप्त शिक्षकले नेपाली विषय पढाएको नपाइनु, नेपाली भाषाप्रति उदासीन दृष्टिकोण राखिएको पाइनु, निगमन तथा व्याख्यान विधिद्वारा निरसिलो प्रकृतिको शिक्षण गरेको पाइनु, नेपाली पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकमा दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने विद्यार्थीका लागि विशेष व्यवस्था गरेको नपाइनु, मूलायाङ्गन प्रणालीमा कक्षा आठसम्म उदारकक्षोन्ति प्रणालीद्वारा कक्षा चढाउने प्रवृत्ति जस्ता कारणले घटित भएको देखिन्छ । यसका साथै अन्य कारण जस्तै— भाषिक विचलनको बढ्दो प्रचलन, स्तरीय भाषिक वातावरणको अभाव, सिकारू मा तत्परताको अभाव, भाषा सिकाइमा भाषिक आवश्यकता नहुनु र सामाजिक दबावका कमीका कारण पनि सिकाइमा त्रुटि हुने गरको पाइएको छ ।

झ) यस अध्ययन अनुसार दुहवी न.पा.का कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरू ले नेपाली वाक्यगठन अन्तरगत लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर र पदक्रमसम्बन्धी लिखित प्रयोगमा अत्यधिक त्रुटि गरेको देखिन्छ । कुनै पनि वाक्यगठनमा उनीहरूको अवस्था सन्तोषजनक देखिदैन ।

सुभावहरू

त्रुटिविश्लेषणको अन्तिम तथा महत्वपूर्ण चरणअन्तर्गत त्रुटि निराकरण वा निराकरणका लागि दिने सुभावहरू पर्दछन् । त्रुटिलाई यथावत छाडेमा त्रुटिले सिकाइमा स्थिरीकृत अवस्था लिने गर्दछ । त्रुटिलाई सिकाइबाट सुरू मै हटाउन असम्भव पनि छ । सिकाइका क्रममा त्रुटि स्वभाविक रूपमा हुने गर्दछ । त्रुटिलाई सिकाइबाट घटाउँदै हटाउने क्रममा नगए सिकारूहरूको भाषिक सम्प्रेषण नै अधुरो , दूर्बोध्य वा हाँस्यास्पद बन्न पुग्छ । यस्तो अधुरो र हाँस्यास्पद भाषाले विचारको गहिराइलाई बहन गर्न सक्दैन । बहुभाषिक परिप्रेक्ष्यका सिकारूले दोस्रो भाषा सिक्दा अनेकानेक प्रकृतिका त्रुटि गर्छन् । त्यसलाई शिक्षकले सही ढङ्गले व्यवस्थापन गर्न नसक्दा विद्यार्थीमा एक-अर्कामा त्रुटिको स्थानान्तरण

समेत हुने सम्भावना प्रशस्त हुन्छ । यही परिप्रेक्ष्यलाई मध्यनजर राख्दै गरिएको प्रस्तुत शोधमा पाइएका त्रुटिलाई न्युनीकरण गर्न निम्नलिखित सुझावहरू पहिल्याइएको छ –

- १) अन्तरभाषिक त्रुटिका रूपमा मातृभाषाको नकारात्मक प्रभाव कम गर्न उक्त मातृभाषा र नेपाली भाषा बीचका भाषिक नियममा पाइने समानता र भिन्नता पहिल्याउन व्यतिरेकी विश्लेषण गरेर वा गरिएका व्यतिरेकी विश्लेषणका अध्ययन गरी पाइएका भिन्नताप्रति सचेत बनाउँदै शिक्षण गर्नुपर्ने ,
- २) मातृभाषिक नकारात्मक प्रभाव रोक्न विद्यार्थीले गरेका त्रुटिहरू को पहिचान गरी व्याख्या, विश्लेषण गरेर वा पहिलै गरिएका त्रुटि विश्लेषणका प्रतिवेदन वा पुस्तकहरूलाई अध्ययन गरेर देखिएका कठिनाइका क्षेत्रमा बढी जोड दिनुपर्ने ,
- ३) भाषान्तरिक नियमको गलत सामान्यीकरणलाई हटाउन त्यस्ता सम्भावित नियमहरू सङ्कलन गरी विद्यार्थी माझ प्रष्ट पाउँ र प्रशस्त व्यावहारिक प्रयोगको अभ्यास गराउनुपर्ने ,
- ४) भाषा शिक्षणका क्रममा पाठ्यपुस्तकका विषयवस्तुलाई मात्र नपढाई त्यसअन्तर्गत समेटिएको भाषातत्वलाई जोड दिई शिक्षण गर्नुपर्ने ,
- ५) नेपाली भाषालाई जोसुकैले पनि शिक्षण गर्न सक्छन् भन्ने कमजोर मानसिकता हटाई तालिम प्राप्त, दक्ष भाषा शिक्षकको व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- ६) नेपालका अधिकांश कक्षाकोठामा विद्यार्थीको सहभागिता बहुभाषी प्रकृतिको भएकाले त्यस प्रकृतिका कक्षामा भाषा शिक्षणका लागि बहुभाषी पृष्ठभूमी भएका शिक्षकको व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- ७) आगमन विधिद्वारा रोचक ढङ्गले शिक्षण गर्ने, छलफल, भूमिका निर्वाह, साहित्य लेखन, वादविवाद, वक्तृता जस्ता लिखित तथा मौखिक कार्यकलापहरू प्रशस्त मात्रामा गराउनु पर्ने ,
- ८) पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकमा दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने विद्यार्थीका लागि विशेष व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- ९) विविध मातृभाषा भएका विद्यार्थीलाई मिश्रित रूपमा राख्दा सम्पर्क भाषाका रूपमा नेपाली प्रयोग गर्नुपर्ने हुनाले सोही अनुरूप बसाइको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने,

- । नेपाली मातृभाषा भएका विद्यार्थीले नेपाली सिक्दा अन्यको तुलनामा केही मात्रामा कम त्रुटि गरेको पाइएकाले अन्य मातृभाषी विद्यार्थी माझ नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीलाई मिश्रित रूपमा राख्नेगरी कक्षाकोठा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने,
- । विविध औपचारिक कार्यक्रम आयोजना गरी त्यसमा बोल्ने, लेख्ने वातावरणको सिर्जना गरी भाषिक विचलनको प्रयोग प्रचलनलाई निरूत्साहित गर्नुपर्ने,
- । सिकाइमा पुनर्बलको प्रयोगको ठुलो महत्व रहेकाले शिक्षणका क्रममा निरन्तर पुनर्बलको प्रयोग गरी शिक्षण गर्नुपर्ने,
- । विद्यार्थी केन्द्रित विधि प्रविधि प्रयोग गर्ने, बालमनोविज्ञानमा आधारित भई शिक्षण गर्नुपर्ने तथा कक्षाकार्य, गृहकार्य, निरन्तर मूल्याङ्कन जस्ता साधनको भरपुर उपयोग गर्नुपर्ने,
- । भाषातत्व (सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, लेखाइ) र व्याकरणलाई प्रयोग गरी व्यवहारमा एकीकृत रूपमा शिक्षण गर्नुपर्ने,
- । शिक्षकमा पाइएको सक्रियताको कमी, सिकाइ तथा मनोविज्ञानप्रति संवेदनशील नबने प्रवृत्ति, आधुनिक प्रविधि, लेखरचना आदिप्रति अपरिचित रहने प्रवृत्तिलाई शिक्षक आफैले हटाउनु पर्ने,
- । सरकारले शिक्षकको पेशागत सुब्यवस्था कायम गर्नुपर्ने र शिक्षकले पनि आफूमा पेशागत इमानदारिता विकास गर्नुपर्ने,
- । विषयबस्तुको शिक्षण होस् वा व्याकरण शिक्षण होस् वर्णविन्यासलाई विशेष महत्व दिई शिक्षण गर्नुपर्ने ।

उपयोगिता

भाषा सिकाइको क्रममा त्रुटिहुनु स्वभाविक प्रक्रिया हो । भाषाको शुद्ध प्रयोगका लागि त्रुटिहरूको निराकरण गरिनुपर्छ । दास्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्ने थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरूले निकै कठिनाइको सामना गरिरहनु परेको छ । नेपाली भाषाको स्तरीय र शुद्ध प्रयोग गर्न सचेतता अपनाउनु पर्ने देखिन्छ । प्रस्तुत शोध अनुसन्धान कार्यको क्रममा भेटिएका त्रुटिहरूको निराकरण गर्न विभिन्न क्षेत्रमा सुधारको आवश्यकता देखिन्छ । सिकाइले त्रुटि गर्नु स्वभाविक भए पनि हाम्रा नेपाली भाषा शिक्षणको सम्पूर्ण पक्षमा समीक्षा गर्नुपर्ने अवस्था रहेको देखिन्छ । दोस्रो भाषाको रूपमा

नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा गुणत्मक सुधारका लागि नीति निर्माण तहदेखि कार्यान्वयन तहसम्म सुधारको आवश्यकता देखिन्छ । अतः प्रस्तुत शोध अध्ययनको उपयोगिता निम्नबमोजिम उल्लेख गरिन्छ :

नीतिगत गह

क) दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली सिक्ने थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूका लागि विशेष किसिमको पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था गरिनु पर्दछ ,

ख) अधिकांश सामुदायिक विद्यालयमा विषयगत शिक्षकको अभाव रहेको देखिन्छ । हरेक विद्यालयमा अनिवार्य रूपले नेपाली भाषा शिक्षकको व्यवस्था गरिनु पर्दछ,

ग) कतिपय विद्यालयहरूमा तालिम अप्राप्त विषय शिक्षकहरूले शिक्षण गरिरहेको अवस्था छ । नेपाली भाषाको शिक्षणमा तालिम प्राप्त शिक्षकको व्यवस्था गरिनु पर्दछ ।

घ) तालिम प्राप्त शिक्षकहरूलाई पनि समयसमयमा पुनर्ताजकी तालिम दिन आवश्यक देखिन्छ । साथै विशेषज्ञहरू सहित शिक्षकलाई सहभागी गराई गोष्ठी र सेमिनार गर्नुपर्ने देखिन्छ ,

ङ) नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाको रूपमा सिक्ने विद्यार्थीहरूका लागि सोही मातृभाषी शिक्षकलाई नेपाली भाषा शिक्षक बनाउन सके सिकाइमा प्रभावकारिता ल्याउन सकिन्छ ।

च) दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूका लागि नेपाली भाषा सम्बन्धी अभ्यास थप गर्नुपर्ने देखिन्छ,

छ) नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट व्याकरणमा सैद्धान्तिक ज्ञानलाई भन्दा प्रयोग र अभ्यासलाई बढी प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिन्छ,

ज) शिक्षकको कार्यक्षमताको आधारमा दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्था गरिनु पर्दछ ।

कार्यान्वयन तह

क) शिक्षकले विद्यार्थीहरूका मातृभाषाको वाक्य संरचनाको सापेक्षताको सापेक्षतामा नेपाली भाषाको समता र व्यतिरेक पहिचान गरी त्यसैको आधारमा नेपाली भाषाको शिक्षणको प्रयास गर्नु पर्दछ,

- ख) भाषा सिपमूलक हुने भएकोले दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गरी निराकरणका लागि अभ्यास र पुनरावृत्तिमा जोड दिनुपर्दछ ।
- ग) विद्यालयभित्र र विद्यालयबाहिर नेपाली भाषा प्रयोग गर्न विद्यार्थीहरू प्रोत्साहित गर्नुपर्दछ,
- घ) भाषिक सिपहरूसँग सम्बन्धित कार्यकलापहरू समय समयमा सञ्चालन गर्नुपर्दछ,
- ङ) नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा व्याकरण शिक्षणलाई बढी जोड दिनुपर्ने देखिन्छ,
- च) नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा कक्षामा दोस्रो भाषी विद्यार्थीको अलग्गै समूह क्रियाकलाप गराउने प्रयास गर्नुपर्दछ,
- छ) नेपाली भाषा शिक्षणमा परम्परागत प्रवचनविधि त्यागेर विद्यार्थी केन्द्रित विधिहरूको प्रयोगमा जोड दिनुपर्दछ,
- ज) अन्य विषयका शिक्षकहरूले पनि विद्यार्थीहरूलाई शुद्ध नेपाली भाषाको प्रयोग गर्न प्रेरित गर्नु पर्दछ,
- झ) विद्यार्थीले पनि स्तरीय र शुद्ध नेपाली भाषा सिक्ने तत्परता देखाउनुपर्दछ ,
- ञ) घर , परिवार तथा समाजले पनि नेपाली भाषाको प्रयोगलाई प्राथमिकता दिनुपर्दछ ।

आगामी अनुसन्धानका लागि शीर्षक

अनुसन्धानमा केही पूर्वस्थापित तथ्यलाई पछ्याउँदै र केही नयाँ नयाँ तथ्य खोज्दै भावी नयाँ तथ्य उत्खननको सम्भावनासमेतलाई शीर्षकहरूमा शोध गरेमा थप अनुसन्धानले विस्तृत र गहन रूपको निरन्तरता पाउने देखिन्छ –

- १) कक्षा १० का बहुभाषी विद्यार्थीमा पाइने वाक्यगठनगत त्रुटिको तुलनात्मक अध्ययन ,
- २) कक्षा १० का बहुभाषी विद्यार्थीमा पाइने उच्चारणगत त्रुटिको तुलनात्मक अध्ययन,
- ३) कक्षा १० का थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वर्णविन्यासमा गरिने त्रुटिको अध्ययन ,

-) दुहवी न.पा. सुनसरी जिल्लाअन्तर्गतका सम्पूर्ण माध्यमिक विद्यालयका दशमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको विश्लेषण।
-) दुहवी न.पा.का माध्यमिक तह पूरा गरेका थारू मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको सङ्गति व्यवस्थामा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन ।

सन्दर्भसूची

- अधिकारी, हेमाडराज (२०५५), *समसामयिक नेपाली व्याकरण*, भोटाहिटी काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- गौतम, रामप्रसाद (२०६१), *प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम*, कीर्तिपुर, काठमाडौं, दीशान्त पुस्तक भण्डार ।
- घिमिरे, अर्जुन (२०७३), *बड्गाली मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन*, (अप्रकाशित एम.एड. शोधपत्र) जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी सुनसरी, नेपाली शिक्षा विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।
- चौधरी, नितु कुमारी (२०७७), *कक्षा नौमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन*, (अप्रकाशित एम.एड. शोधपत्र) जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी सुनसरी, नेपाली शिक्षा विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।
- जनता स्मारिका (२०६८), *नव प्रवर्तन*, वार्षिक जर्नल, प्रथम अङ्क इटहरी : जनता बहुमुखी क्याम्पस ।
- ढकाल, भोलाप्रसाद (२०५५), *कक्षा ९ मा अध्ययनरत विद्यार्थीमा पाइने वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन*, (अप्रकाशित एम.एड. शोधपत्र) महन्द्र रत्न क्याम्पस, ताहाचल, नेपाली शिक्षा विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।
- ढकाल, शान्तिप्रसाद (२०७०), *प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम*, ताहाचल, काठमाडौं ।
- ढकाल, शान्तिप्रसाद (२०७३), *भाषाविज्ञान र नेपाली भाषा*, काठमाण्डौं, पिनाकल पब्लिकेशन प्रा.ली. ।
- नेउपाने, शान्ता (२०६९), *मैथिली मातृभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको सङ्गति व्यवस्थामा गर्ने त्रुटिको अध्ययन*, (अप्रकाशित एम.एड. शोधपत्र) जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरी, सुनसरी, नेपाली शिक्षा विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।
- न्यौपाने, टङ्कप्रसाद र अन्य (२०६७), *सामान्य भाषाविज्ञान*, काठमाडौं, सनलाइट पब्लिकेशन ।
- पराजुली, कृष्णप्रसाद (२०५५), *राम्रो रचना मीठो नेपाली*, काठमाडौं : सहयोगी प्रेस ।

बन्धु, चुडामणि (२०७२), *अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन लेखन*, काठमाडौं : प्रज्ञा छापाखाना ।

भण्डारी, पारशमणि (२०६७), *प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम*, काठमाडौं, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

भुजेल, ध्रुवकुमार (२०४६), *उपयोगी नेपाली व्याकरण तथा रचना*, काठमाडौं : सुनकोशी छापाखाना प्रा.लि. काठमाडौं ।

लम्साल, रामचन्द्र, बासुदेव गौतम, गणेशराज अधिकारी (२०६९), *सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान* काठमाडौं : भुडीपुराण प्रकाशन ।

लामिछाने, यादवप्रकाश र अन्य (२०६९), *सामान्य भाषाविज्ञान* , काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

शर्मा, केदार प्रसाद र माधव पौडेल (२०६८), *नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

शर्मा, तारानाथ (२०५२), *सजिलो नेपाली* , काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।

सिजापति, रामविक्रम (२०५६), *भाषा परिचय*, काठमाडौं : साभ्ना प्रकाशन ।

सुवेदी, कृष्णप्रसाद (२०७७) , *शिक्षक सेवा आयोग परीक्षा सारथि नेपाली*, काठमाडौं, गुडविल पब्लिकेशन प्रा.लि. ।

परिशिष्ट-१

बस्तुगत प्रश्न

विद्यालयको नाम/ ठेगाना

विद्यार्थीको नाम :

पूर्णांक : ३०

कक्षा :

रोल नं. :

कोष्ठकमा दिइएका निर्देशनअनुसार वाक्य परिवर्तन :

१) भाले हाँस पोखरीमा पौडिदै छ ।(स्त्रीलिङ्ग)

उत्तर : ।

२. आज छोरी कता गइछे ? (पुलिङ्ग)

उत्तर : ।

३) सीता भात खान्छे । (पुलिङ्ग)

उत्तर : ।

४) तिमी बजार जान्छौ । (स्त्रीलिङ्ग)

उत्तर : ।

५) उनी कलम किन्छन् । (स्त्रीलिङ्ग)

उत्तर : ।

६) केटाहरु कता जाँदै छन् ? (एकवचन)

उत्तर : ।

७) चराहरु आकाशमा उड्छन् । (एकवचन)

उत्तर : ।

८) घरमा को आएछ हँ ? (बहुवचन)

उत्तर : ।

९) तँ बजार जान्छस् । (बहुवचन)

उत्तर : ।

१०) मेरो छोरो असल छ । (बहुवचन)

उत्तर : ।

११) हामी राति १० बजेतिर सुत्थौं । (द्वितीय पुरुष)

उत्तर : ।

१२) तँ कुर्सीमा बस्छस् । (तृतीय पुरुष)

उत्तर : ।

१३) त्यसले कविता पढ्यो । (प्रथम पुरुष)

उत्तर : ।

१४) तिनीहरु बजार गए । (द्वितीय पुरुष)

उत्तर : ।

१५) तिमीहरु के गर्दै छौ ? (तृतीय पुरुष)

उत्तर : ।

१६) ऊ मेलामा घुम्छ । (मध्यम आदर)

उत्तर : ।

१७) तिमी कविता पढ्छौ । (उच्च आदर)

उत्तर : ।

१८) उनी पोखरा गए । (अनादर)

उत्तर : ।

१९) तिनले गृहकार्य गरे । (उच्च आदर)

उत्तर : ।

२०) तपाईं खेल्त जानुभयो ? (मध्यम आदर)

उत्तर : ।

तल दिइएका वाक्यहरूलाई व्याकरणिक पदक्रम मिलाएर लेख्नुहोस् :

१) कृष्णले पठाए गोपिनीहरूलाई चिठी ।

उत्तर : ।

२) सरासर गयो राम घर ।

उत्तर : ।

३) भात हतारमा मैले खाएँ ।

उत्तर : ।

४) छौ ज्ञानी त तिमी धेरै ।

उत्तर : ।

५) छैन छोरोले आज पढेको ।

उत्तर : ।

६) हरिले कलम श्यामलाई दियो ।

उत्तर : ।

७) भविष्यमा लिएका छौ के लक्ष्य गर्ने तिमीले ?

उत्तर : ।

८) हो यो हाम्रो विद्यालय ।

उत्तर : ।

९) सधैं असल गर्दछन् यात्रा उनीहरू कर्मको ।

उत्तर : ।

१०) भाइ गयो कान्छो ससुराली उसको

उत्तर : ।

परिशिष्ट - २

परिशिष्ट एकमा भएका प्रश्नहरूका उत्तरहरू

प्र. लिङ्गसम्बन्धी प्रश्नका उत्तरहरू :

१. पोथी हाँस पोखरीमा पौडिदै छ ।

२. आज छोरो कता गएछ ।

३. राम भात खान्छ ।

४. तिमी बजार जान्छ्यौ ।

५. उनी कलम किन्छन् ।

प्र. बचनसम्बन्धी प्रश्नका उत्तरहरू :

६. केटो कता जाँदै छ ।

७. चरो आकाशमा उड्छ ।

८. घरमा को को आएछन् हँ ?

९. तिमीहरू बजार जान्छौ ।

१०. मेरा छोराहरू असल छन् ।

प्र. पुरुषसम्बन्धी प्रश्नका उत्तरहरू :

११. तिमीहरू १० बजेतिर सुत्थौ ।

१२. ऊ कुर्सीमा बस्छ ।

१३. मैले कविता पढे ।

१४. तपाईंहरू बजार जानुभयो ।

१५. उनीहरू के गर्दैछन् ?

प्र. आदरसम्बन्धी प्रश्नका उत्तरहरू :

१६. उनीहरू मेलामा घुम्छन् ।

१७. तपाईं कविता पढ्नुहुन्छ ।

१८. उ पोखरा गयो ।
१९. तपाईंले गृहकार्य गर्नुभयो ।
२०. तिमी खेलन गयौ ।
- प्र. पदक्रमसम्बन्धी प्रश्नका उत्तरहरु :
१. कृष्णले गोपिनीहरुलाई चिठी पठाए ।
२. राम घर सरासर गयो ।
३. मैले भात हतारमा खाएँ ।
४. तिमी त धेरै ज्ञानी छौ ।
५. आज छोरोले पढेको छैन ।
६. हरिले श्यामलाई कलम दियो ।
७. तिमीले भविश्यमा के गर्ने लक्ष्य लिएका छौ ?
८. यो हाम्रो विद्यालय हो ।
९. उनीहरु सधैं सधैं असल कर्मको यात्रा गर्दछन् ।
१०. उसको कान्छो भाइ ससुराली गयो ।

व्यक्तवृत

नाम : भावना चौधरी

जन्म मिति : वि.स. २०४१/०७/१३

जन्म स्थान : भलुवा गा.वि.स. वार्ड नं.-७ , हाल दुहवी न.पा.-७, सुनसरी

माता/पिता : भोजनी देवी / युगेश्वर चौधरी

राष्ट्रियता : नेपाली

वैवाहिक स्थिति : विवाहित

भाषिक ज्ञान : थारु , नेपाली, कोरियन र अङ्ग्रेजी

स्थायी ठेगाना : दुहवी न.पा. ११, सुनसरी

सम्पर्क ठेगाना : दुहवी न.पा. ११, सुनसरी

सम्पर्क नं. : ९८१०५७५४८३

इमेल : bhawanachy83@gmail.com

पेशा : शिक्षण

कार्यरत विद्यालय : श्री जनता माध्यमिक विद्यालय दुहवी-१०, सिमरिया, सुनसरी

शैक्षिक योग्यता :

साल	तह	सङ्काय	संस्था	श्रेणी	कैफियत
२०५९	प्रवेशिका		एस.एल.सी बोर्ड नेपाल	द्वितीय	
२०६२	१०+२	शिक्षा	उ.मा.शि.प.बोर्ड नेपाल	द्वितीय	
२०६५	स्नातक	शिक्षा	पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय, नेपाल	द्वितीय	